บทที่ 4

บทบาทของศาลไทยในคดีมโนสาเร่

ในบทนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงบทบาทศาลในคดีมโนสาเร่ของไทย โดยในเบื้องต้นจำเป็นต้องกล่าวถึงความเป็นมาและหลักการของคดีมโนสาเร่ก่อน จากนั้นจะกล่าวถึงบทบาทของศาลทั้งในส่วนเนื้อหาของคดีและในส่วนอื่นๆของกระบวนพิจารณาว่ามีขอบเขตและกระบวนการเป็นอย่างไร

1. ประวัติความเป็นมาของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้กำหนดความหมายของคำว่า “มโนสาเร่” ไว้ว่า “น.เรื่องเบ็ดเตล็ดหยุมหยิม, (คำโบราณ) เรียกคดีเล็กน้อยว่าคดีมโนสาเร่” ซึ่งก็สอดคล้องกับลักษณะแห่ง “ความมะโนสาเร่” ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 อันเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความฉบับแรกของไทยที่กล่าวถึงลักษณะของคดีมโนสาเร่ว่าต้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาเล็ก ๆ น้อย ๆ[1] แต่ในส่วนของที่มานั้นไม่ปรากฏพบถึงแหล่งที่มาว่าเป็นวิธีพิจารณาที่พัฒนาขึ้นจากกฎหมายไทยเอง หรือลอกเลียนแบบมาจากบทกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่ง จึงไม่อาจทราบได้แน่ชัดถึงทฤษฎีและแนวความคิดของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่นี้ว่าเริ่มแรกนั้นเป็นประการใด[2]

---

[1] ธานิศ เกศวพิทักษ์,คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก,(กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโพสยาม จำกัด,2548), น.1.

[2] เกริก วณิกกุล, “การส่งเสริมให้มีการใช้วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่เพิ่มขึ้น,” บทบัณฑิตย์ ,น.54, เล่มที่ 43,ตอน 1,น.59 (มีนาคม 2530).

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 กำหนดกระบวนวิธีพิจารณาโดยรวบรัดให้สั้นเข้ากว่าวิธีพิจารณาคดีสามัญทั่วไปดังปรากฏในมาตรา 14 ดังนี้

“บรรดาความซึ่งโจทก์ร้องขอให้ศาลบังคับในคดีอันเกี่ยวด้วยทรัพย์สิ่งของ หรือสมบัติพัสดุอย่างอื่น หรือสิ่งอันใดอันเปนข้อวิวาทในคดีอันนั้นมีกำหนดทุนทรัพย์หรือเงินหรือราคาที่โจทก์ร้องขอไม่เกินกว่าสองร้อยบาทหรือมีโทษจำคุกไม่เกินกว่าหกเดือน จัดว่าเปนความมะโนสาเร่

เว้นแต่คดีเรื่องที่ดิน ถึงจะฟ้องตั้งราคาน้อยเท่าใด ก็ไม่นับเข้าเปนความมะโนสาเร่ นอกจากเปนแต่คดีฟ้องเรียกค่าเช่าซึ่งไม่เกินกว่าสองร้อยบาท หรือฟ้องไล่ผู้เช่าออกจากที่เช่าอันมีราคาค่าเช่าไม่เกินเดือนละสองร้อยบาท

คดีฟ้องจำเลยหลายคนเรียกทุนทรัพย์หรือปรับไหมจำเลยรายตัวจำเลยคนหนึ่งไม่เกินสองร้อยบาท หรือมีโทษคนหนึ่งไม่เกินหกเดือน เมื่อรวมจำเลยหลายคนเข้าเปนจำนวนทุนทรัพย์มากกว่าสองร้อยบาทก็ดี โทษจำคุกเกินหกเดือนก็ดี ให้ถือเอาทุนทรัพย์หรือโทษตามรายตัวจำเลยนั้น เปนประมาณ คงนับว่าเปนความมะโนสาเร่เหมือนกัน

บรรดาความมะโนสาเร่ทั้งหลายนั้น ให้ศาลพิจารณารวบรัดคดีให้สั้นเข้าตามวิธีที่กล่าวไว้ในหมวดนี้”

ครั้นต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งพุทธศักราช 2477 โดยให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตามที่ได้ตราไว้ท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2478 เป็นต้นไป ความหมายของ “คดีมโนสาเร่” ได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 189 มีข้อความดังนี้

“คดีมโนสาเร่ คือ

(๑) คดีฟ้องเรียกค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์อันมีจำนวนทุนทรัพย์ไม่เกินสองร้อยบาท หรือคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าหรือผู้อาศัย ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีราคาค่าเช่าไม่เกินกว่าเดือนละสองร้อยบาทในขณะนั้น ถ้าปรากฏว่าจำเลยมิได้กล่าวแก้เป็นข้อพิพาทด้วยกรรมสิทธิ์ หรือมิได้ยกข้อเถียงในเรื่องแปลความหมายแห่งข้อความในสัญญาเช่าหรืออาศัย

ส่วนคดีอื่น ๆ อันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ แม้ถึงว่าคำขอปลดเปลื้องทุกข์นั้นจะคำนวณเป็นราคาเงินไม่ได้ ให้ถือว่าเป็นคดีสามัญ

(๒) คดีอันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างอันมีจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาไม่เกินกว่าสองร้อยบาท

(๓) คดีอันเกี่ยวด้วยสิทธิเรียกร้องหรือสิทธิต่าง ๆ อันพิพาทกันเป็นจำนวนไม่เกินกว่าสองร้อยบาทหรือมีคำขอปลดเปลื้องทุกข์ไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้

ส่วนคดีอื่น ๆ อันเกี่ยวด้วยสิทธิตามสภาพบุคคลและสิทธิในครอบครัวนั้นให้ถือว่าเป็นคดีสามัญ”

จะเห็นได้ว่าหลักการของคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จัดเป็นคดีมโนสาเร่ตามมาตรา 189 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477 แตกต่างจาก “ความมะโนสาเร่” ตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 ในประการสำคัญก็คือ ตัดเอาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกินกว่าหกเดือนออกไป ส่วนขอบเขตของคดีแพ่งที่จัดเป็น “คดีมโนสาเร่” ตามมาตรา 189 ที่แก้ไขใหม่นั้น ยังคงหลักการเดิน คือ คดีมีทุนทรัพย์ไม่เกินสองร้อยบาท รวมทั้งคดีไม่มีทุนทรัพย์ด้วย ยกเว้นคดีอันเกี่ยวด้วยสิทธิตามสภาพบุคคลและสิทธิในครอบครัว แต่ไม่รวมถึงคดีอันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์เว้นแต่เป็นคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าหรือผู้อาศัยออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าไม่เกินกว่าเดือนละสองร้อยบาท ซึ่งจำเลยมิได้ต่อสู้กรรมสิทธิ์ หรือมิได้โต้เถียงเรื่องแปลความหมายแห่งข้อความในสัญญาเช่าหรืออาศัยด้วย[3]

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2499 มาตรา 13 ยกเลิกความในมาตรา 189 เดิมและปรับปรุงแก้ไขใหม่ โดยมีข้อความดังนี้

“คดีมโนสาเร่ คือ

(๑) คดีฟ้องเรียกค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์อันมีจำนวนทุนทรัพย์ไม่เกินห้าร้อยบาทหรือคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละห้าร้อยบาทหรือคดีฟ้องขับไล่ผู้อาศัยออกจากอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งในขณะยื่นคำฟ้องอาจให้เช่าได้ไม่เกินเดือนละห้าร้อยบาท ถ้าปรากฏว่าจำเลยมิได้กล่าวแก้เป็นข้อพิพาทด้วยกรรมสิทธิ์หรือมิได้ยกข้อโต้เถียงในเรื่องแปลความหมายแห่งข้อความในสัญญาเช่าหรืออาศัย

คดีที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นอกจากนี้เป็นคดีสามัญ

(๒) คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ดังต่อไปนี้

(ก) คดีอันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง อันมีจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือ

(ข) คดีอันเกี่ยวด้วยสิทธิเรียกร้องหรือสิทธิต่าง ๆ อันพิพาทกันเป็นจำนวนไม่เกินหนึ่งพันบาท”

---

[3]ธานิศ เกศวพิทักษ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.2.

ตามมาตรา 189 ที่แก้ไขใหม่ โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2499 ได้แก้ไขหลักการใหม่ในสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

(1) เปลี่ยนหลักการใหม่ให้คดีไม่มีทุนทรัพย์เป็นคดีสามัญทั้งสิ้น ยกเว้นเฉพาะคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าและผู้อาศัยออกจากอสังหาริมทรัพย์ เนื่องจากมีความเห็นขึ้นว่าคดีไม่มีทุนทรัพย์หลายประเภทมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่สมควรที่จะให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษานายเดียวอีกต่อไป จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ในปี พ.ศ. 2499 เพื่อกำหนดให้คดีไม่มีทุนทรัพย์เฉพาะประเภทคดีฟ้องขับไล่ซึ่งอาจมีค่าเช่าไม่เกินเดือนละห้าร้อยบาทเท่านั้นเป็นคดีมโนสาเร่ส่วนคดีไม่มีทุนทรัพย์อื่น ๆ ทั้งหมดให้ไปฟ้องร้องยังศาลแพ่งหรือศาลจังหวัดอันมีผู้พิพากษา 2 นายเป็นองค์คณะ[4]

(2) เพิ่มอัตราค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์ที่ขอให้ขับไล่จากไม่เกินสองร้อยบาทเป็นไม่เกินห้าร้อยบาท และทุนทรัพย์ในคดีมีทุนทรัพย์จากไม่เกินสองร้อยบาทเป็นไม่เกินหนึ่งพันบาท

(3) ขยายขอบเขตคดีมโนสาเร่ให้ครอบคลุมถึงคดีมีทุนทรัพย์ที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ด้วย

ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขมาตรา 189 โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2534 มาตรา 10 มีข้อความใหม่ดังนี้

“คดีมโนสาเร่ คือ

(๑) คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือ ไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

(๒) คดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละ ๔,๐๐๐ บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา”

ตามมาตรา 189 ที่แก้ไขโดย พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2534 นี้ได้เปลี่ยนแปลงหลักการของมาตรา 189 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2499 ในหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

---

[4] เกริก วณิกกุล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.63.

(1) เพิ่มจำนวนทุนทรัพย์คดีมีทุนทรัพย์จากไม่เกินหนึ่งพันบาทเป็นไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือ ไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

(2) ขยายขอบเขตของคดีฟ้องขับไล่บุคคล ซึ่งเดิมจำกัดเฉพาะคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าหรือผู้อาศัยออกให้กว้างขวางขึ้นเป็น “ฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ” เพื่อให้คดีมโนสาเร่ในกรณีฟ้องขับไล่ขยายความถึงการฟ้องขับไล่ในทุกกรณี และเพิ่มอัตราค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์จากไม่เกินเดือนละห้าร้อยบาท เป็นไม่เกินเดือนละ 4,000 บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

และล่าสุดตามกฎหมายที่มีผลบังคับอยู่ในปัจจุบันได้มีการแก้ไขทุนทรัพย์ของคดีมโนสาเร่ โดยพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวนเงินในคดีมโนสาเร่ พ.ศ. 2546 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 29 ธันวาคม 2546 โดยกำหนดจำนวนเงินในคดีมโนสาเร่ตามมาตรา 189 เพิ่มเติมขึ้นดังนี้

(1) คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกินสามแสนบาท

(2) คดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาท

2. หลักการของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยคดีมโนสาเร่ มีจุดประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ ที่แต่เดิมอิงอยู่กับระบบวิธีพิจารณาคดีสามัญอยู่ค่อนข้างมาก ให้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการดำเนินคดีสามัญโดยทั่วไป มีการบังคับให้ศาลต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มาใช้บังคับกับคดีมโนสาเร่ทุกคดี [5] และเมื่อศาลถูกบังคับให้ต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มาใช้บังคับแล้ว จะเป็นผลทำให้กระบวนพิจารณาคดีมโนสาเร่มีลักษณะพิเศษเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในหลายประการ ดังนี้

2.1 กระบวนการที่เน้นการไกล่เกลี่ย

---

[5]ป.วิ.พ มาตรา 190 ทวิ บัญญัติว่า “ในคดีมโนสาเร่ ให้ศาลดำเนินกระบวนพิจารณาไปตามบทบัญญัติในหมวดนี้”

หลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในการดำเนินคดีมโนสาเร่ เนื่องจากคดีเหล่านี้เป็นคดีเล็กน้อย การไกล่เกลี่ยจะเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้คดีมโนสาเร่เสร็จการพิจารณาไปจากศาลได้ด้วยความรวดเร็ว และยังก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันระหว่างคู่ความอีกด้วย ตามบทบัญญัติในคดีมโนสาเร่ใหม่ ได้ยอมรับและเน้นหลักการที่สำคัญดังกล่าวไว้ในมาตรา 193 ที่กำหนดให้ศาลทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกันในวันนัดพิจารณานัดแรก[6] เมื่อไกล่เกลี่ยตกลงกันไม่ได้แล้ว จึงจะดำเนินการพิจารณาค้นหาข้อเท็จจริงต่อไป

2.2 <u>กระบวนการที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการ</u>

ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่ 17) พ.ศ.2542 ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงกระบวนพิจารณาคดีมโนสาเร่ในหลายประการเพื่อให้การดำเนินคดีมโนสาเร่นั้นสามารถดำเนินไปโดยเรียบง่าย และไม่เป็นทางการ โดยให้ศาลเพิ่มบทบาทในการเป็นผู้ค้นหาความจริงมากกว่าการที่จะเป็นกรรมการคอยรับฟังการเสนอพยานหลักฐานจากคู่ความ

การดำเนินคดีมโนสาเร่ที่กระทำได้โดยเรียบง่ายอย่างไม่เป็นทางการนี้เองจะทำให้คู่ความสามารถเข้าถึงศาลได้โดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาทนายความอีกต่อไป ซึ่งในบางประเทศนั้นถึงกับมีการกำหนดห้ามไว้โดยเด็ดขาด มิให้คู่ความมีทนายความในการดำเนินคดีเลย เพื่อให้กระบวนการในคดีมโนสาเร่มีความเรียบง่าย และเพื่อมิให้คู่ความฝ่ายที่ไม่สามารถว่าจ้างทนายความได้เกิดความรู้สึกเกรงกลัวว่าตนเองอาจจะเสียเปรียบในการดำเนินคดี เนื่องจากไม่มีทนายความ[7]

---

[6] ทางปฏิบัติหลังจากยื่นฟ้องแล้ว ศาลจะกำหนดนัดพิจารณาเพื่อไกล่เกลี่ย ให้การแก้ข้อหาแห่งคดีและสืบพยานในวันเดียวกัน โดยส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องไปยังจำเลยพร้อมหนังสือเชิญชวนให้มาไกล่เกลี่ยที่ศาลก่อนถึงวันนัด

[7] ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์ และคณะ, “การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลและความรวดเร็วในการดำเนินคดี, ”(รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติประจำปีงบประมาณ 2540, 2543), น.250-255.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่ 17) พ.ศ.2542 ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงในหลายประการ ดังนี้

1.คำฟ้องและคำให้การ พระราชบัญญัติฯ ยังคงเปิดโอกาสให้โจทก์และจำเลยอาจฟ้องหรือให้การด้วยวาจาก็ได้ หลักการที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่นั้น ปรากฏอยู่ในร่างมาตรา 191 วรรคสอง และมาตรา 193 วรรคสาม ที่กำหนดให้ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์หรือจำเลยแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การที่โจทก์จำเลยยื่นไว้ต่อศาลก็ได้ ซึ่งจะเป็นอำนาจที่สำคัญที่จะทำให้การดำเนินคดีมโนสาเร่นั้น เน้นที่การค้นหาความจริงมากกว่าการแพ้ชนะในทางเทคนิคดังเช่นในคดีแพ่งสามัญ

2.การสืบพยานหลักฐาน คดีมโนสาเร่เป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อย หากการดำเนินคดียังคงยึดถือความเคร่งครัดในการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลดังเช่นคดีสามัญย่อมจะทำให้คู่ความไม่มีโอกาสที่จะนำเสนอคดีต่อศาลด้วยตนเองได้ เพื่อลดอุปสรรคในการนำเสนอคดีต่อศาลดังกล่าว โดยในมาตรา 193 ตรี ได้กำหนดให้ศาลอาจกำหนดให้ฝ่ายใดนำสืบพยานหลักฐานก่อน โดยจะให้ยื่นบัญชีระบุพยานด้วยหรือไม่ก็ได้ ในขณะเดียวกัน เพื่อให้กระบวนพิจารณาของศาลเรียบง่ายและไม่เน้นหนักที่การนำเสนอพยานหลักฐาน จึงได้กำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานก่อน แล้วจึงให้คู่ความซักถามเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังให้อำนาจศาลสามารถค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีได้กว้างขวางขึ้น โดยไม่ต้องยึดติดอยู่กับคำฟ้องหรือคำให้การของคู่ความ ทั้งในการบันทึกคำพยาน ศาลอาจใช้ดุลพินิจจดบันทึกคำพยานอย่างย่อก็ได้

3. การออกคำบังคับและการบังคับคดี เพื่อลดเทคนิคในการบังคับตามคำพิพากษาของศาลในคดีมโนสาเร่ พระราชบัญญัติฯ กำหนดให้การออกคำบังคับเป็นหน้าที่ของศาล และเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลอาจเรียกลูกหนี้ตามคำพิพากษามาไต่สวนเกี่ยวกับทรัพย์สินได้ โดยโจทก์ก็ไม่จำเป็นต้องยื่นคำร้องขอก่อน

2.3 <u>กระบวนการที่กระชับ</u>

ตามมาตรา 193 เบญจ กำหนดให้การดำเนินคดีมโนสาเร่ให้กระทำไปโดยต่อเนื่อง แต่หากมีเหตุจำเป็นก็อาจเลื่อนคดีได้ครั้งละไม่เกินเจ็ดวัน

หลักการในการจำกัดเวลาในการเลื่อนคดีเช่นนี้ เป็นหลักการเดียวกับที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2518 ในการพิจารณาเกี่ยวกับ

บทบัญญัติมาตรานี้ มักจะมีคำถามอยู่บ่อยครั้งว่า ศาลจะปฏิบัติได้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ หากเราจะตอบคำถามเช่นว่านี้ โดยอาศัยกรอบและแนวทางปฏิบัติที่กระทำอยู่ในปัจจุบันก็อาจจะได้รับคำตอบในเชิงปฏิเสธต่อคำถามเช่นว่านี้ แต่หากจะได้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการแก้ไขวิธีการดำเนินคดีมโนสาเร่ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า คดีมโนสาเร่เน้นการไกล่เกลี่ยเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณาจากลักษณะของคดีมโนสาเร่ซึ่งเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อยแล้ว เชื่อได้ว่าคดีจำนวนไม่น้อยจะเสร็จไปด้วยการไกล่เกลี่ย คงจะมีคดีเพียงจำนวนหนึ่งที่จะต้องเข้าสู่การพิจารณาของศาล ซึ่งหากศาลได้ดำเนินกระบวนพิจารณาไปภายใต้หลักเกณฑ์ใหม่ที่เน้นให้ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงเอง และลดความเคร่งครัดต่อการนำเสนอและรับฟังพยานหลักฐานแล้วเชื่อได้ว่าศาลจะสามารถพิจารณาคดีมโนสาเร่ได้เสร็จสิ้นไปภายในนัดเดียวเสียส่วนใหญ่ คงจะมีคดีอีกเพียงเล็กน้อยที่จะเลื่อนคดีออกไป ซึ่งหากทำได้เช่นนี้แล้ว การเลื่อนคดีออกไปครั้งละไม่เกินเจ็ดวันนั้นจึงน่าจะเป็นสิ่งที่ศาลปฏิบัติได้ [8]

2.4 <u>กระบวนการที่ประหยัด</u>

นอกจากการกำหนดให้คดีมโนสาเร่เสียค่าขึ้นศาลในอัตราที่เท่ากับค่าขึ้นศาลในคดีไม่มีทุนทรัพย์ แล้ว ความประหยัดในการดำเนินคดียังเป็นผลมาจากการแก้ไขวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ที่เน้นการไกล่เกลี่ย ความเรียบง่ายและไม่เป็นทางการ รวมทั้งความกระชับของกระบวนการด้วย เมื่อการดำเนินคดีมโนสาเร่สามารถกระทำได้ด้วยความรวดเร็วและประหยัดเช่นนี้แล้ว ย่อมเป็นการลดอุปสรรคที่กีดขวางการนำคดีมาสู่ศาลของบุคคลที่มีอำนาจต่อรองในทางเศรษฐกิจน้อย โดยเฉพาะผู้บริโภคซึ่งมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ผลิตที่ขาดมาตรฐานในการดำเนินกิจการของตน

3. <u>บทบาทของศาลในคดีมโนสาเร่</u>

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงบทบาทของศาลในคดีมโนสาเร่ทั้งระบบ แยกได้เป็นสองส่วน ได้แก่ ขั้นตอนก่อนสืบพยาน คือ บทบาทของศาลในการช่วยเหลือคู่ความในการฟ้องคดีและการไกล่เกลี่ย และขั้นตอนการสืบพยาน คือ บทบาทศาลในการค้นหาข้อเท็จจริง

---

[8] *เพิ่งอ้าง*, น.267.

3.1 บทบาทของศาลในการช่วยเหลือคู่ความในการฟ้องคดี

3.1.1 ศาลกับการมีส่วนช่วยเหลือโจทก์ในการบันทึกคำฟ้องด้วยวาจา

การฟ้องคดีมโนสาเร่นั้น โจทก์อาจเสนอคำฟ้องได้สองลักษณะ[9] วิธีที่หนึ่ง คือ ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือโดยโจทก์ร่างคำฟ้องตามแบบพิมพ์ของศาลให้ชัดเจนว่าโจทก์ฟ้องจำเลยเกี่ยวกับข้อพิพาทเรื่องอะไรและขอให้บังคับจำเลยชำระหนี้เท่าใดแล้วนำไปยื่นต่อศาลที่มีอำนาจ วิธีที่สองโจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาล ซึ่งเรียกว่า การฟ้องคดีด้วยวาจา[10] โดยโจทก์มาแสดงความจำนงต่อศาลว่าจะฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วยวาจา ศาลจะจัดเจ้าพนักงานศาลมาฟังคำแถลงด้วยวาจาของโจทก์ แล้วบันทึกรายละเอียดแห่งข้อหาลงในแบบพิมพ์ ม.๑ แล้วอ่านให้โจทก์ฟัง โดยโจทก์จะต้องต้องเตรียมเอกสารหลักฐาน ได้แก่

1. บัตรประจำตัวประชาชน

2. สำเนาทะเบียนบ้าน

3. หลักฐานในการดำเนินคดี อาทิ ในคดีกู้ยืมหรือค้ำประกัน ได้แก่ สัญญากู้หรือหนังสือค้ำประกัน คดีผิดสัญญา ได้แก่ สัญญาหรือบันทึกข้อตกลง คดีละเมิด ได้แก่ บันทึกประจำวันของเจ้าพนักงานตำรวจ คดีตั๋วเงิน ได้แก่ เช็คที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน[11]

บทบาทศาลในส่วนนี้ เป็นการที่กฎหมายได้กำหนดให้อำนาจศาลเพิ่มขึ้นในการช่วยเหลือประชาชนในการฟ้องร้องคดีซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของระบบไต่สวนทำนองเดียวกันกับการฟ้องคดีปกครองด้วยวาจา ทั้งนี้ ก็โดยมีเหตุผลเพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้คู่ความสามารถดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งทนายความสอดคล้องกับหลักการในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 40 (1) ที่บุคคลย่อมมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วย

---

[9] ป.วิ.พ มาตรา 191 วิธีฟ้องคดีมโนสาเร่นั้น โจทก์อาจยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาลก็ได้

[10] รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์, “คดีมโนสาเร่,” หลากกฎหมายหลายธุรกิจ, น.76 ปีที่ 2,น.83 (มีนาคม 2547).

[11] การดำเนินคดีแพ่งในศาลแขวงนครสวรรค์<http://www.judiciary.go.th/nkwmc/sab8.htm>,20 พฤษภาคม 2551.

วาจามีน้อยมาก เหตุผลประการหนึ่งอาจเป็นเพราะการฟ้องคดีด้วยวาจามีขั้นตอนที่ยุ่งยาก พอสมควรนอกจากนี้แล้วในส่วนรูปแบบของการฟ้องคดีด้วยวาจาของไทย ซึ่งปัจจุบันใช้แบบพิมพ์ (ม.๑)[12]นั้น มีรายละเอียดให้ต้องกรอกมีลักษณะกว้างๆ และดูเป็นทางการคล้ายกับคดีแพ่งสามัญเป็นอย่างมาก ยากแก่การที่ประชาชนธรรมดาผู้ที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมายจะสามารถเข้าใจทำให้การฟ้องคดีด้วยวาจาไม่เป็นที่นิยมทำให้ต้องพึ่งพาทนายความในการฟ้องคดีส่งผลให้ไม่เป็นไปตามหลักการของคดีมโนสาเร่ที่ต้องการให้เป็นกระบวนการที่เรียบง่ายไม่เป็นทางการ

3.1.2 <u>ศาลอาจสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องเป็นหนังสือให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นได้</u>

คดีมโนสาเร่นั้น แตกต่างกับการฟ้องในคดีสามัญ มาตรา 191 วรรคสอง บัญญัติไว้เป็นพิเศษให้ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะเจตนารมณ์ของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ซึ่งเป็นคดีเล็กน้อยนั้น มุ่งประสงค์ที่จะเปิดโอกาสให้โจทก์สามารถนำคดีมาสู่ศาลได้ด้วยตนเอง[13]จากหลักการนี้ มีข้อน่าเกตอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก มาตรา 191 วรรคสอง และมาตรา 193 วรรคสาม ให้อำนาจศาลที่จะช่วยเหลือโจทก์หรือจำเลยแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การเฉพาะกรณีที่โจทก์หรือจำเลยยื่นคำฟ้องหรือคำให้การเป็นหนังสือเท่านั้น ส่วนกรณีที่โจทก์แถลงข้อหาด้วยวาจาหรือกรณีที่จำเลยให้การด้วยวาจาเท่านั้น ตามมาตรา 191 วรรคสาม และมาตรา 193 วรรคสาม ได้กำหนดแต่เพียงให้ศาลบันทึกรายการแห่งข้อหาหรือคำให้การเท่านั้น กรณีจึงมีปัญหาว่าศาลจะมีอำนาจที่จะแนะนำให้โจทก์หรือจำเลยแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การด้วยวาจาดังกล่าวได้หรือไม่ในประเด็นนี้ มีนักกฎหมายเห็นว่าควรที่จะตีความไปในทำนองเดียวกับการยื่นคำฟ้องหรือคำให้การเป็นหนังสือเช่นเดียวกัน[14]

อีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อพิจารณาถ้อยคำตามมาตรา 191 วรรคสอง ที่ใช้ข้อความว่า “หากศาลเห็นว่าคำฟ้องดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้” ซึ่งมาตรา 193 วรรคสอง ก็ได้กำหนดให้นำ

---

[12] ดู ภาคผนวก ค.

[13] ธานิศ เกศวพิทักษ์, “วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่แก้ไขใหม่ : บทบาทศาลที่ต้องเปลี่ยนแปลง,” <u>ดุลพาห</u>,น.106,เล่มที่ 1,ปีที่ 46,น.114(มกราคม-มิถุนายน).

[14] วรรณชัย บุญบำรุง,ธนกร วรปรัชญากูลและสิริพันธ์ พลรบ,<u>หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 2</u>,พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด ,2549), น.277.

หลักการดังกล่าวไปใช้บังคับกับคำให้การด้วยเช่นกัน กรณีจึงมีปัญหาว่าคำสั่งของศาลที่ให้โจทก์หรือจำเลยแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การนั้นจะมีขอบเขตแค่ไหนเพียงไรจะหมายความถึงว่า ศาลมีอำนาจเฉพาะในการสั่งให้แก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การให้เป็นไปตามเงื่อนไขตามที่มาตรา 18 ได้บังคับไว้เท่านั้น หรือว่าจะมีอำนาจรวมไปถึงการแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระหรือประเด็นข้อพิพาทของคำคู่ความด้วย ปัญหานี้ มีผู้เห็นว่ากรณีไม่น่าที่จะตีความให้คลุมถึงอำนาจในประการหลังด้วย เพราะหากตีความเช่นนั้นแล้ว ก็น่าจะเป็นการขัดกับหลักของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลัก คือ “หลักเรื่องความประสงค์ของคู่ความ” (Le principe dispositif หรือ the dispositive system) กล่าวคือ คู่ความมีสิทธิเต็มที่ในการกำหนดขอบเขตของคดีโดยการเสนอคำคู่ความอย่างอิสระ กรณีจึงควรตีความตามเจตนารมณ์ของหลักการใหม่ของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่ไม่ก้าวล่วงเข้าไปสั่งการหรือแนะนำคู่ความในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระของคดี ซึ่งหากศาลได้กระทำเช่นนั้นแล้ว กรณีอาจเกิดปัญหาขึ้นได้หากคู่ความต้องแพ้คดีหรือได้รับความเสียหายจากการที่ศาลมีคำสั่งหรือคำแนะนำดังกล่าว แต่ก็มีข้อน่าคิดต่อไปว่าเนื่องจากหลักการใหม่ในเรื่องนี้มีจุดประสงค์ที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้คู่ความสามารถดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาทนายความ ดังนั้น จึงอาจเป็นไปได้ว่าคู่ความได้เขียนคำคู่ความในลักษณะที่ไม่ได้ทำให้รูปคดีของตนดีขึ้นหรือกลับทำให้ตนเสียเปรียบได้ ศาลจึงน่าจะสามารถช่วยเหลือแนะนำได้บ้างตามที่เห็นสมควร แต่หากคู่ความยังคงยืนยันที่จะไม่แก้ไขแล้ว ศาลก็คงจะไม่มีอำนาจที่จะไปบังคับได้[15]

3.2 <u>บทบาทศาลในการไกล่เกลี่ยคดี</u>

หลักการใหม่ของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ได้ขยายขอบเขตอำนาจหรือบทบาทของศาลไปเป็นอันมากเมื่อเปรียบเทียบกับคดีสามัญ และมีผลทำให้บทบาทของคู่ความลดน้อยลงไป ทั้งนี้ก็เพื่อให้ศาลสามารถแสดงบทบาทในการเร่งรัดและค้นหาข้อเท็จจริงของคดีให้เสร็จไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรม โดยบทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของศาล คือ บทบาทหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยคดีตามมาตรา 193[16] หน้าที่นี้เป็นกลไกพิเศษที่ช่วยให้คู่ความสามารถระงับข้อพิพาทของตนได้โดยไม่ต้อง

---

[15] *เพิ่งอ้าง*, 277-278.

[16]มาตรา 193 บัญญัติว่า “ในคดีมโนสาเร่ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว และออกหมายเรียกไปยังจำเลย ในหมายนั้นให้จดแจ้งประเด็นแห่งคดีและจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาที่

รอให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาดตัดสินคดีโดยมีคำพิพากษา โดยกฎหมายกำหนดบังคับให้ศาลต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคดีในวันนัดพิจารณาอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะแตกต่างจากคดีสามัญที่ให้เป็นอำนาจศาลที่จะไกล่เกลี่ยคดีหรือไม่ก็ได้ ในทางปฏิบัติ หนทางที่คดีจะเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีสองทาง คือ

1. การนำคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยก่อนวันนัดแรกของศาล ซึ่งศาลจะสอบถามโจทก์ตั้งแต่มีการฟ้องคดี และมีหนังสือเชิญชวนและสอบถามจำเลยตั้งแต่มีการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย ถ้าหากว่าคู่ความประสงค์จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้ติดต่อศูนย์ไกล่เกลี่ยประจำศาล

2. การนำคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยในวันนัดแรกของศาล คดีไม่มีข้อยุ่งยากและคดีมโนสาเร่ คือ นัดพร้อม สืบโจทก์-จำเลย คู่ความสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในวันนัดแรกก็ได้ ดังนั้น เมื่อคู่ความมาศาลพร้อมกันในวันนัดแรก ศาลก็จะนำคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยก่อนสืบพยาน หากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่เป็นผลก็จะมีการสืบพยานกันต่อไป

จะเห็นได้ว่ากฎหมายเน้นให้ศาลมีภาระหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยคดีเป็นหลัก กล่าวคือ ก่อนที่จะดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไป ศาลต้องพยายามไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงกันก่อนเป็นหลัก ต่อเมื่อคู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้แล้ว ศาลจึงจะดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 193 วรรคสาม

การเปลี่ยนแปลงหลักการของการดำเนินคดีมโนสาเร่ โดยเน้นให้ศาลพยายามยุติคดีของคู่ความโดยการไกล่เกลี่ยเป็นหลัก ประกอบกับหลักการอื่นของคดีมโนสาเร่ที่เป็นกระบวนพิจารณาแบบย่นย่อ กระชับ เรียบง่าย เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถนำคดีมาสู่ศาลได้ด้วยตนเองโดยเสียค่าใช้จ่ายไม่มากนัก เช่นนี้ ย่อมคาดหมายได้ว่าประชาชนที่เคยได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากการถูกล่วงละเมิดสิทธิในคดีเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งในอดีตไม่เคยคิดจะใช้สิทธิทางศาล เพราะชั่งน้ำหนักดูแล้วไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย หรือเวลาที่ต้องสูญเสียไปกับการฟ้องร้องดำเนินคดี จะหวน

เรียกร้อง และข้อความว่าให้จำเลยมาศาลเพื่อการไกล่เกลี่ย ให้การและสืบพยานในวันเดียวกันและให้ศาลสั่งโจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

ในวันนัดพิจารณาเมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว ให้ศาลไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในข้อที่พิพาทนั้นก่อน”

กลับมาใช้สิทธิฟ้องร้องคดีมโนสาเร่ต่อศาลเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ภารกิจที่ศาลจะต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีมโนสาเร่ ย่อมเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เพื่อแบ่งเบาภาระของศาลและเตรียมรองรับปริมาณคดีความที่จะเพิ่มมากขึ้นดังกล่าว พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ.2542 จึงได้แก้ไขหลักการเกี่ยวกับอำนาจศาลในการเปรียบเทียบให้คู่ความได้ตกลงประนีประนอมยอมความกันในมาตรา 20 โดยเพิ่มเติมถ้อยคำเกี่ยวกับอำนาจศาลในอันที่จะไกล่เกลี่ย ตามมาตรา 20 ให้ชัดเจนมากขึ้น และกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการไกล่เกลี่ยรวมทั้งให้อำนาจศาลในการตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ประนีประนอมเพื่อช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของศาลในการไกล่เกลี่ย ในมาตรา 20 ทวิ ด้วย ดังนี้

“มาตรา 20 ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลมีอำนาจที่จะไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกัน หรือประนีประนอมยอมความกันในข้อที่พิพาทนั้น”

“มาตรา 20 ทวิ เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ย เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลจะสั่งให้ดำเนินการเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยจะให้มีทนายความอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้

เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลอาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ประนีประนอม เพื่อช่วยเหลือศาลในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ประนีประนอมกัน

หลักเกณฑ์และวิธีการในการไกล่เกลี่ยของศาล การแต่งตั้งผู้ประนีประนอมรวมทั้งอำนาจหน้าที่ของผู้ประนีประนอม ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

แม้ว่ามาตรา 20 ที่แก้ไขใหม่และมาตรา 20 ทวิ ที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่นี้จะแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542 อันเป็นกฎหมายที่มุ่งแก้ไขวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่โดยเฉพาะก็ตาม แต่เมื่อกฎหมายทั้งสองมาตราดังกล่าวเป็นบทบัญญัติในภาค 1 บททั่วไป ย่อมมีผลใช้บังคับแก่การพิจารณาคดีสามัญทั่วๆ ไปด้วย เพียงแต่มีข้อแตกต่างกันในประการสำคัญที่ว่า สำหรับคดีสามัญนั้นมิได้มีบทบังคับว่าให้ศาลต้องไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงประนีประนอมยอมความกันก่อนที่จะดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไป ดังเช่นคดีมโนสาเร่ที่มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะในมาตรา 193 วรรคสอง เท่านั้น เพราะหากเป็นคดีสามัญตามมาตรา 20 ให้เป็นอำนาจศาลที่จะไกล่เกลี่ยหรือไม่ก็ได้และจะไกล่เกลี่ยตอนไหนขณะคดีได้ดำเนินกระบวนพิจารณาไปแล้วเพียงใดก็ได้ แต่ถ้าเป็นคดีมโนสาเร่ กฎหมายบังคับไว้ในมาตรา 193 วรรคสองเลยว่าในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว ก่อนที่ศาลจะดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไป ให้ศาลไกล่เกลี่ยก่อน ศาลจึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามมาตรา 193

วรรคสอง อย่างเคร่งครัด[17] แม้ศาลเห็นว่าในวันนัดพิจารณานั้น คู่ความยังมีอารมณ์ฉุนเฉียว บรรยากาศในห้องพิจารณาไม่เอื้อต่อการเจรจาให้คู่ความปรองดองกัน ยังไม่สมควรไกล่เกลี่ยในขั้นตอนนี้ศาลจะใช้ดุลพินิจไม่ไกล่เกลี่ยในวันนัดพิจารณานั้นย่อมทำไม่ได้ อย่างไรก็ตาม หากไกล่เกลี่ยในขั้นตอนนี้ไม่สำเร็จ และดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปตามมาตรา 193 วรรคสามแล้วไม่ว่าการพิจารณาจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ศาลย่อมมีอำนาจตามมาตรา 20 ที่จะใช้อำนาจไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงประนีประนอมยอมความกันได้อีก เพราะมาตรา 20 เป็นบททั่วไปที่สามารถนำมาบังคับแก่การพิจารณาในคดีมโนสาเร่ ได้ด้วยดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 195[18]

3.3 <u>บทบาทของศาลในการค้นหาความจริง</u>

การแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลนับเป็นบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งของศาลในคดีมโนสาเร่ แตกต่างกับคดีแพ่งสามัญเพราะมีกฎหมายบัญญัติเอาไว้ชัดเจนให้ศาลสามารถแสดงบทบาทในทางไต่สวนได้ ในส่วนนี้ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงขอบเขตและกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีมโนสาเร่ เพื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหาข้อเท็จจริงในทางไต่สวนของศาลในบทที่ 5 ต่อไป

3.3.1 <u>ขอบเขตการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีมโนสาเร่</u>

กฎหมายได้บัญญัติให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงในคดี และด้วยข้อเท็จจริงนั้น ย่อมเป็นข้อมูลแก่ศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ดังนั้น จำเป็นต้องทราบว่าศาลมีขอบเขตมากน้อยเพียงใดในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี ทางตำราแบ่งประเภทของข้อเท็จจริงออกเป็นหลายอย่างและเรียกชื่อแตกต่างกันไป ในที่นี้ผู้เขียนขอถือตามที่ศาสตราจารย์ประมูล

---

[17] วิธีการดังกล่าวคล้ายคลึงกับในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น มลรัฐฮาวายมีกฎหมายบังคับไว้ว่า หากคดีมีทุนทรัพย์ไม่เกิน 3,500 เหรียญ จะต้องผ่านระบบระงับข้อพิพาทโดยทางอื่นก่อน อ้างถึงใน สุทิน ปัทมราชวิเชียร, “การระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย” ใน<u>การระงับข้อพิพาทคดีแพ่งโดยการไกล่เกลี่ย เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความในศาล</u>(กรุงเทพฯ : บริษัทอซตยา จำกัด,2539), น.36-37.

[18] ธานิศ เกศวพิทักษ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น 57-58.

สุวรรณศร ได้แบ่งประเภทของข้อเท็จจริงเอาไว้ คือ ข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรง และข้อเท็จจริงอันเกี่ยวพันกับประเด็น[19]

3.3.1.1 ข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรง

ข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรง คือ ข้อเท็จจริงที่เรียกกันว่า “ข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดี”(facts in issue) โดยแบ่งออกเป็น “ข้อเท็จจริงอันเป็นประธานแห่งประเด็น” และข้อเท็จจริงอันรวมอยู่กับข้อเท็จจริงในประเด็น”[20] โดยลักษณะของข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นโดยตรงมีลักษณะดังนี้[21]

1.ข้อเท็จจริงข้อนั้นเองเป็นข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นโดยตรง(simple fact in issue)

2.ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็น บางกรณีมีลักษณะซึ่งประกอบขึ้นด้วยข้อเท็จจริงย่อยออกไปมากกว่าหนึ่ง

3.ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นในบางกรณีโดยรูปเรื่องและเนื้อหาของมันเองนั้น แสดงว่ามี ข้อเท็จจริงย่อยหลายข้อได้เกิดสืบเนื่องติดต่อกันมาหรือว่าเป็นผลที่เกิดมาจากข้อเท็จจริงข้อเท็จจริงย่อย ๆ หลาย ๆ ข้อ เช่น คดีที่มีประเด็นถึงธรรมเนียมประเพณีว่ามีอยู่ดังได้อ้างอิงเข้ามาหรือไม่ เช่น คดีพิพาทเรื่องภารจำยอม สิทธิชนิดนี้เป็นผลแห่งการเดินผ่านมานานจัดเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง แต่การเดินผ่านดังกล่าวก็ต้องได้มาด้วยอำนาจของตัวเอง ไม่ใช่การวิสาสะหรือได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน เพราะฉะนั้นการเข้าไปอย่างไรจึงเป็นประเด็นโดยตรง แต่การที่ผู้เดินได้ที่ดินของตนมาอย่างไรเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็น เพราะเป็นข้อเท็จจริงที่จะมาชี้ให้เห็นโดยตรงหรือโดยปริยายว่าข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นโดยแท้นั้นได้เกิดหรือได้มีขึ้นหรือไม่ เป็นการค้ำจุนสนับสนุนให้เห็นเด่นชัดขึ้น

4. ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นนั้น บางกรณีก็ไม่มีทางที่จะพิสูจน์ให้เห็นได้โดยตรง เช่น ข้อเท็จจริงที่ประกอบด้วย “โดยรู้ว่า” ต้องอาศัยหลักกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา

---

[19] โสภณ รัตนากร,คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน,พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ,2549), น.165.

[20]ประมูล สุวรรณศร,คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน,พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ,2526), น.81-83.

[21] ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา และวุฒิพงษ์ เวชยานนท์,คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร:ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร,2541), น.239-240.

ข้อเท็จจริงใดจะเป็นข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับกฎหมายสารบัญญัติและคำคู่ความ ทำนองเดียวกับหน้าที่นำสืบ ข้อเท็จจริงประเภทนี้ถือว่าเป็นข้อเท็จจริงหลัก (main facts) หรือข้อเท็จจริงสำคัญในคดี ในส่วนคดีแพ่งสามัญเป็นสิ่งที่โจทก์ต้องพิสูจน์เพื่อชนะคดีและจำเลยจะต้องพิสูจน์เพื่อจะทำให้ข้อต่อสู้น่าเชื่อถือดังที่กำหนดไว้ในมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น ฟ้องว่าจำเลยละเมิดเพราะขับรถยนต์ชนโจทก์โดยประมาท เรื่องราวที่เป็นเหตุแห่งละเมิดซึ่งโจทก์กล่าวมาในฟ้องจึงเป็นข้อเท็จจริงในประเด็น ถ้าจำเลยต่อสู้ว่าความเสียหายเกิดจากความประมาทของโจทก์เอง ข้อเท็จจริงเรื่องโจทก์ประมาทอย่างไรก็เป็นข้อเท็จจริงในประเด็น[22]

ในส่วนของศาลกับการแสวงหาข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดี(facts in issue)ในคดีมโนสาเร่นั้น ทางปฏิบัติยังเป็นหน้าที่ของคู่ความในการนำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีเช่นเดียวกับคดีแพ่งสามัญ การซักถามพยานของผู้พิพากษาเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงโดยเฉพาะในประเด็นแห่งคดีนั้น จะเกิดขึ้นค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายที่ศาลจำกัดการแสวงหาข้อเท็จจริงเฉพาะเพื่อให้คดีชัดแจ้งเท่านั้น ในส่วนตัวตัวคู่ความก็เช่นกัน คดีลักษณะเช่นนี้ถือว่ามีความสำคัญต่อตัวคู่ความเองไม่แตกต่างจากคดีสามัญ ดังนั้น ตัวความจะมีทนายความเข้ามาทำหน้าที่ว่าต่างแก้ต่างให้ บางครั้งหากผู้พิพากษาเข้าซักถามพยานเองจะทำให้ทนายความมองว่าเป็นการทำหน้าที่ของทนายความเสียเอง และหากแพ้คดีจะเป็นข้ออ้างของทนายความได้ว่าเป็นเพราะทนายความไม่อาจทำหน้าที่ของตนได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คู่ความไม่มีทนายความและประสงค์ต่อสู้คดี ผู้พิพากษาก็จะทำหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานจากคู่ความและสอบถามหรือซักถามพยานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในการพิจารณาพิพากษาคดี[23] และหากจะเปรียบเทียบกับคดีแรงงานก็พบว่ามีการใช้สองระบบในกระบวนวิธีพิจารณา คือ หนึ่ง ศาลเปิดโอกาสให้คู่ความแสดงพยานหลักฐานได้เต็มที่เพราะคู่ความย่อมเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงดีกว่าใคร สอง ศาลทำหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีควบคู่กันไป ซึ่งวิธีการเช่นนี้พบว่าเป็นการอำนวยความเป็นธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมาก[24]

---

[22] โอสถ โกสิน,<u>คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน</u>,พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์,2538), น 93.

[23] สัมภาษณ์ สมพงษ์ วงค์แก้ว, ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนนทบุรี, 19 มีนาคม 2551.

[24] สัมภาษณ์ เกษมสันต์ วิลาวรรณ, ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลแรงงานกลาง, 28 มีนาคม 2551.

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ในเรื่องประเด็นแห่งคดีนั้น คู่ความเป็นผู้กำหนดข้อเท็จจริงที่จะฟ้องร้องต่อศาลและเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงด้วย โดยที่ศาลผูกพันตามข้อเท็จจริงที่คู่ความบรรยายมาในฟ้องและไม่อาจค้นหาข้อเท็จจริงต่อไปได้ เป็นลักษณะที่คู่ความเป็นนายเหนือข้อเท็จจริงตามหลักความตกลง(Verhandlungsmaxime)[25]บทบาทในทางไต่สวนหาความจริงตามหลักการตรวจสอบ(Untersuchungsmaxime) โดยที่ศาลจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องข้อเท็จจริงทั้งหมดในกรณีนี้ย่อมไม่นำมาใช้ ยกเว้นเพื่อทำให้ประเด็นในคดีชัดแจ้งขึ้นเท่านั้น

ในส่วนของผู้เขียนมีความเห็นว่า ข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีนั้น ศาลไม่ควรมีบทบาทในทางไต่สวนมากกว่าคู่ความ เพราะ คดีมโนสาเร่จัดเป็นคดีแพ่งที่มีผลประโยชน์ของคู่ความเป็นสำคัญ ไม่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะเหมือนกับคดีอาญาหรือคดีปกครอง การใช้หลักตรวจสอบจึงควรจะเป็นไปในทางเพื่อขจัดข้อบกพร่องของการรวบรวมข้อเท็จจริงหรือเพื่อทำให้คดีกระจ่างชัดเท่านั้น หรือ หากจะให้มีบทบาทในทางไต่สวนหาความจริง ก็ไม่ควรที่จะเป็นประเด็นที่เป็นข้อแพ้ชนะ อาทิเช่น ประเด็นในเรื่องค่าเสียหายกรณีละเมิด ที่ศาลมีอำนาจกำหนดได้อย่างกว้างขวางตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับสู่ฐานะเหมือนอย่างกรณีไม่มีการละเมิดหรือใกล้เคียงฐานะเดิมมากที่สุด ซึ่งในการกำหนดค่าเสียหายนี้ โจทก์มีหน้าที่นำสืบให้ศาลเห็น แต่ถึงแม้โจทก์จะนำสืบไม่ได้ ศาลก็มีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานจำเลยเป็นส่วนหนึ่งประกอบดุลพินิจที่จะกำหนดค่าเสียหายให้ตามสมควร(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1482-84/2524)[26]หรือแม้แต่มีอำนาจที่จะเรียกพยานมาเพื่อสืบหรือซักถามพยานบุคคลเพื่อประกอบการวินิจฉัยประเด็นเรื่องค่าเสียหายได้ ดังตัวอย่างตามคำพิพากษาฎีกา ดังนี้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 225/2539 การฟ้องให้ใช้เงินแก่โจทก์ตามราคาที่ดินขณะฟ้องส่วนที่เพิ่มขึ้นจากราคาที่ดินที่ตกลงทำสัญญาจะซื้อขายกันนี้เป็นเงินที่โจทก์ขาดประโยชน์เนื่องจากการที่จำเลยไม่ได้จดทะเบียนโอนที่ดินให้เป็นของโจทก์ตามสัญญาจะซื้อขายถือเป็นการเรียกค่าเสียหายจากการที่จำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญา แม้จำเลยไม่ได้ให้การโต้แย้งจำนวนเงิน

---

[25] อุเทน ศิริสมรรถการ, “การดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแพ่งเพราะเหตุขาดนัด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), น.19-20.

[26] กีรติ กาญจนรินทร์, “การใช้ดุลพินิจในคดีแพ่ง,” ดุลพาห ,น.38, เล่มที่ 3, ปีที่ 54 , น.55-56 (กันยายน-ธันวาคม 2550).

ค่าเสียหายดังกล่าว โจทก์ผู้กล่าวอ้างก็มีหน้าที่นำสืบถึงจำนวนค่าเสียหายของโจทก์และศาลมีอำนาจพิจารณากำหนดค่าเสียหายให้ตามที่สมควร ดังนั้น การที่ศาลอุทธรณ์กำหนดค่าเสียหายให้โจทก์เป็นเงิน 280,000บาท จึงไม่เป็นการวินิจฉัยนอกประเด็นหรือวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่ไม่ได้ว่ากล่าวกันมาโดยชอบในศาลชั้นต้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1888/2547 เรื่องค่าเสียหาย โจทก์บรรยายกล่าวไว้ในคำฟ้องและมีคำขอท้ายฟ้อง จำเลยทั้งสามให้การต่อสู้เป็นประเด็นไว้ และตาม ป.พ.พ.มาตรา 438 วรรคหนึ่ง ให้อำนาจศาลเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนว่าจะพึงใช้โดยสถานใด เพียงใดนั้นให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าวแม้จำเลยทั้งสามไม่ให้การต่อสู้ในเรื่องค่าเสียหาย ศาลก็อาจกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทและวินิจฉัยเรื่องค่าเสียหายได้ การชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทนั้น ตามป.วิ.พ.มาตรา 182,183 ไม่ได้กำหนดว่าในคดีแต่ละเรื่องนั้นให้มีการชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทได้เพียงครั้งเดียวจะกำหนดประเด็นข้อพิพาทเพิ่มเติมขึ้นมาในระหว่างการพิจารณาไม่ได้ และตาม ป.วิ.พ. มาตรา 86 วรรคสาม ให้อำนาจศาล เมื่อศาลเห็นว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่นอันเกี่ยวกับประเด็นในคดีมาสืบเพิ่มเติม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไป ซึ่งอาจรวมทั้งการที่จะเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ ฉะนั้นการที่ศาลชั้นต้นกำหนดประเด็นข้อพิพาทเรื่องค่าเสียหายของโจทก์ขึ้นในระหว่างการพิจารณาเนื่องจากเห็นว่าในการชี้สองสถานครั้งแรกกำหนดประเด็นไว้ไม่ครบถ้วน และกำหนดให้โจทก์จำเลยนำสืบพยานเพิ่มเติมในประเด็นที่กำหนดเพิ่ม ไม่ทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบในการสืบพยานแต่อย่างใดจึงชอบแล้ว

3.3.1.2 <u>ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวพันกับประเด็น</u>

ข้อเท็จจริงประเภทนี้มิใช่ข้อเท็จจริงหลักหรือข้อเท็จจริงสำคัญอันจะถือว่าโจทก์จำเลยจะต้องกล่าวในคำฟ้องหรือให้การ และถ้าหากโจทก์หรือจำเลยไม่นำสืบแล้วจะต้องแพ้คดีไปทีเดียว หากแต่เป็นข้อเท็จจริงประเภทที่เรียกว่า ข้อเท็จจริงรอง(subordinate or collateral facts)หรือข้อเท็จจริงเพื่อการพิสูจน์(evidentiary fact) เป็นข้อเท็จจริงซึ่งมีผลกระทบถึงความน่าเชื่อถือของพยาน ทำให้ศาลรับฟังหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานบางอย่างได้ ข้อเท็จจริงประเภทนี้เกี่ยวพันกับประเด็นขึ้นมาก็โดยผลของกฎหมายลักษณะพยาน มิใช่โดยผลของกฎหมายสารบัญญัติและคำคู่ความ อย่างกรณีของข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรง หากแต่เป็นข้อเท็จจริงซึ่งอาจเป็นเหตุเป็นผลของข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรง หรือเป็นข้อเท็จจริงอันนำไปสู่การพิสูจน์หักล้างข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรงก็ได้ เช่น พยานหลักฐานที่แสดงว่าพยานเบิกความเท็จ หรือพยานที่เป็นมูลเหตุจูง

ใจให้เบิกความไม่ตรงกับความจริง[27] ดังจะเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา120 ก็อนุญาตให้นำสืบพยานหลักฐานเช่นนี้ได้

ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับประเด็น อาจเป็นข้อเท็จจริงซึ่งแสดงสภาพแวดล้อมภูมิหลัง ความเป็นมา เหตุจูงใจ การเตรียมการ โอกาส เป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับมาตรฐานในการใช้ความระมัดระวังหรือการใช้ความรู้ความสามารถ เป็นข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นสภาพจิตใจหรือความสุจริตของบุคคล หรือเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจารีตประเพณี วิธีปฏิบัติในวงการค้าหรือวิชาชีพ เป็นต้น พยานที่พิสูจน์ข้อเท็จจริงชนิดนี้จึงมักเป็นพยานแวดล้อมกรณี ซึ่งก็ก่อให้เกิดการอนุมานข้อเท็จจริงในประเด็นอีกชั้นหนึ่ง บางทีข้อเท็จจริงที่ห่างไกลประเด็นมากก็อาจทำให้ศาลรับฟังได้ ถ้าผู้นำสืบสามารถแสดงให้ศาลเห็นว่า ข้อเท็จจริงนั้นแม้จะเกี่ยวกับประเด็นแต่ยังห่างไกลอยู่ก็จริง แต่ถ้าอนุญาตให้นำสืบแล้วก็จะมีข้อเท็จจริงอื่นเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่จนกระทั่งชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงในประเด็นได้ การนำสืบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับประเด็นจึงค่อนข้างจะล่อแหลมต่อการถูกห้ามมิให้นำสืบ[28] นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงชนิดนี้อาจช่วยสนับสนุนหรือหักล้างหรือเป็นข้อเท็จจริงเบื้องต้นที่ช่วยให้มีการรับฟังหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานใดก็ได้

การแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวพันกับประเด็น(subordinate or collateral facts)ในวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่นั้น ถึงแม้กฎหมายให้อำนาจศาลในทางไต่สวนหาความจริงอย่างมากก็ตาม หากแต่ว่า มีเงื่อนไขถูกกำหนดเอาไว้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 จัตวา ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีมโนสาเร่ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร” เมื่อเป็นดังนี้ อำนาจของศาลในการเรียกพยานมาสืบได้เอง หรือซักถามพยานในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวเนื่องกับคดีนั้น ต้องเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เพื่อทำให้ความจริงกระจ่างชัดขึ้นเท่านั้น[29] อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวพันกับประเด็นซึ่งมิใช่เนื้อหาในประเด็นโดยตรง ในบางคดีเป็นเรื่องยากที่คู่ความจะหาข้อเท็จจริงตรงกับประเด็นมาสืบ เช่นหาพยานไม่ได้ เช่นนี้ ก็จำเป็นอยู่เองที่จะต้องหาพยานแวดล้อมกรณีมานำสืบเพื่อยังผลให้เห็นข้อเท็จจริงในประเด็นได้เด่นชัดขึ้น[30] ดังนี้ บทบาทศาลในคดีมโนสาเร่ในเรื่องการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวพันประเด็นนั้นจึงน่าจะมีมากกว่าการแสวงหา

---

[27] โสภณ รัตนากร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 19*, น.175.

[28] โอสถ โกสิน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 22*, น.93.

[29] ธานิศ เกศวพิทักษ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น.129.

[30] โอสถ โกสิน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 22*, น.109.

ข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรง และก็น่าจะตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เพื่อทำให้ความจริงกระจ่างชัดขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ดี ทางปฏิบัติก็พบว่าศาลก็ไม่พยายามแสวงหาข้อเท็จจริงประเภทนี้อยู่ดี โดยมากศาลจะซักถามพยานถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ที่พยานรู้เห็นโดยใช้วิธีให้พยานเล่าเรื่องไปตามลำพัง จะมีบ้างก็เพียงการซักถามข้อเท็จจริงบางประการที่เกิดจากการเบิกความของพยานเท่านั้น[31]ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ในเรื่องประเด็นที่เกี่ยวพันกับคดีนั้น(subordinate or collateral facts) โดยหลักเป็นข้อเท็จจริงรอง ตามเจตนารมณ์กฎหมายแล้ว ศาลน่าจะมีบทบาทในการแสวงหาความจริงในส่วนนี้ได้มากทั้งยังจำกัดอยู่ในประเด็นแห่งคดีอยู่ ไม่เหมือนกับกฎหมายซีวิลลอว์ที่ศาลสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงที่แม้คู่ความจะไม่ได้มีการกล่างอ้างขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนก็ตาม (มาตรา 7 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส)[32] อย่างไรก็ดี ทางปฏิบัติศาลกลับไม่มีบทบาทในส่วนนี้มากนัก ทั้งนี้ย่อมเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงของคดี เพราะกฎหมายจำกัดวิธีการสืบพยานเฉพาะการซักถามเท่านั้น ไม่มีการถามค้านเพื่อพิสูจน์ความจริงแห่งคดีและทางปฏิบัติในคดีแพ่งสามัญ การนำสืบในข้อเท็จจริงประเภทนี้ก็ค่อนข้างมีปัญหาในการรับฟัง

แต่เนื่องด้วยข้อเท็จจริงประเภทนี้จะช่วยทำให้ประเด็นแห่งคดีชัดเจนขึ้น และโดยหลักศาลมีอำนาจที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงในส่วนนี้ได้ โดยไม่ขัดต่อหลักการเสนอคดีของคู่ความและหลักความประสงค์ของคู่ความหรือบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 จัตวา ดังนั้น จำเป็นต้องค้นหาว่า ข้อเท็จจริงอันเกี่ยวเนื่องกับประเด็นนั้นมีอะไรบ้าง แต่ละเรื่องมีหลักและรายละเอียดอย่างไร ผู้เขียนจะได้นำเสนอในหัวข้อ 3.3.2.2 ต่อไป

3.3.2 <u>กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี</u>

กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี แบ่งออกได้ ดังนี้

3.3.2.1 <u>การค้นหาข้อเท็จจริงจากคำคู่ความ</u>

คดีแพ่งนั้น จะเกิดขึ้นได้ก็แต่โดยการเสนอเรื่อง หรือ “วัตถุแห่งคดี” โดยคู่ความต่อศาลเท่านั้น ไม่ว่าคู่ความจะเป็นเอกชนหรือเป็นพนักงานอัยการก็ตาม โดยผู้ฟ้องคดีหรือโจทก์จะเป็นผู้กำหนดเรื่อง หรือ “สภาพแห่งข้อหา”และกำหนดความต้องการหรือ “คำขอบังคับ” ของตน และเมื่อ

---

[31] สัมภาษณ์ สมพงษ์ วงค์แก้ว, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 23*.

[32] ธนากร วรปรัชญากูล, “บทบาทของผู้พิพากษาฝรั่งเศสในด้านการค้นหาความจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, ”<u>บทบัณฑิตย์</u>,น.9 ,ปีที่ 59,ตอน 3,น.10(2546).

โจทก์เป็นผู้กำหนด “สภาพแห่งข้อหา” และกำหนด “คำขอบังคับ” ของตนแล้ว ในทางกลับกันก็ย่อมมีความหมายว่า โจทก์มีอำนาจที่จะสละเรื่องและความต้องการของตนได้เสมอ อันเป็นไปตาม “หลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดี”[33] หรือ ”หลักความประสงค์ของคู่ความ”

อย่างไรก็ดี คดีแพ่งนั้นจะดำเนินไปได้ก็ต่อเมื่อ “คำฟ้อง” หรือ “คำร้องขอ” ได้กำหนด “วัตถุแห่งคดี” ลงไว้อย่างชัดแจ้ง กล่าวคือ ศาลและคู่ความต้องรู้ว่าในคดีใดคดีหนึ่งนั้นเป็นการพิพาทกันในเรื่องใดและสิ่งใดที่ศาลต้องวินิจฉัยชี้ขาดตัดสิน การที่ต้องกำหนด “วัตถุแห่งคดี” ให้ชัดแจ้งก็เพราะการกำหนดกรอบของคดีแพ่งย่อมเท่ากับเป็นการปิดกั้นไม่ให้ศาลและคู่ความดำเนินการในเรื่องอื่นที่มิได้เสนอเข้ามาในคดีนั่นเอง[34]

วัตถุแห่งคดีหรือขอบเขตแห่งคดี เกิดขึ้นจากข้อหาและข้อต่อสู้รวมตลอดถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ของคู่ความอันเป็นกรอบในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลและในการมีคำพิพากษานั้นจำเป็นต้องอาศัยข้อเท็จจริงในสำนวนคดี ซึ่งข้อเท็จจริงนี้ย่อมเกิดจากคำฟ้องและคำให้การที่คู่ความนำเสนอนั่นเอง ในคดีแพ่งสามัญในส่วนคำฟ้องนั้น มาตรา มาตรา 172 บังคับว่าโจทก์ต้องเสนอข้อหาของตนโดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาลชั้นต้น และยังบังคับว่าคำฟ้องนั้นต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นด้วย ดังนั้น หากคำฟ้องของโจทก์ไม่ถูกต้องตามมาตรา 172 กล่าวคือ เป็นคำฟ้องที่ไม่ชัดแจ้งหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ซึ่งถึงขนาดที่เป็นฟ้องเคลือบคลุม หรือขาดองค์ประกอบที่จะทำให้จำเลยต้องรับผิด[35]เช่นนั้นแล้วศาลก็ต้องสั่งยกฟ้องโจทก์เสียเท่านั้น แต่สำหรับคดีมโนสาเร่

---

[33] คณิต ณ นคร, <u>กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี</u>, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด,2548),น.163.

[34] นันทศักดิ์ บัวงาม, “การนำกฎหมายสารบัญญัติมาบังคับใช้ในคดีแพ่ง : บทบาทศาลและคู่ความในการปรับใช้ข้อกฎหมายของศาล, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2550), น.89.

[35] คำพิพากษาฎีกาที่ 400/2537 โจทก์บรรยายฟ้องเพียงว่า จำเลยที่ 1 เป็นลูกจ้างจำเลยที่ 2มีหน้าที่ขับรถยนต์คันเกิดเหตุซึ่งเป็นของจำเลยที่ 2 จำเลยที่ 1ขับรถยนต์ด้วยความประมาทปราศจากความระมัดระวังเป็นเหตุให้รถยนต์ที่จำเลยที่ 1 ขับเฉี่ยวชนรถยนต์โจทก์ได้รับความเสียหาย ดังนี้ตามคำฟ้องดังกล่าวต้องฟังว่า โจทก์กล่าวหาว่าจำเลยที่ 1 กระทำละเมิดต่อโจทก์ จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นนายจ้างของจำเลยที่ 1 ต้องร่วมรับผิดแต่โจทก์มิได้บรรยายฟ้องให้เห็นว่าจำเลยที่ 1 ได้กระทำละเมิดในทางการที่จ้างของจำเลยที่ 2 ฟ้องโจทก์จึงขาดสาระสำคัญอันเป็น

นั้น แตกต่างกับการฟ้องในคดีสามัญ มาตรา 191 วรรคสอง[36] บัญญัติไว้เป็นพิเศษให้ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะเจตนารมณ์ของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ซึ่งเป็นคดีเล็กน้อยนั้น มุ่งประสงค์ที่จะเปิดโอกาสให้โจทก์สามารถนำคดีมาสู่ศาลได้ด้วยตนเอง[37] บทบาทของศาลในส่วนนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของระบบไต่สวนทำนองเดียวกันกับการฟ้องคดีปกครองนั่นเองและจัดได้ว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งในการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลทำนองเดียวกับกฎหมายฝรั่งเศส ที่ให้อำนาจแก่ศาลที่จะแปลความในคำคู่ความเพื่อค้นหาจุดประสงค์ที่แท้จริงของคู่ความได้ ในกรณีที่คู่ความไม่ได้แสดงให้แจ้งชัดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในคำคู่ความ ทั้งนี้ ได้มีคำพิพากษาของศาลได้วางแนวในเรื่องนี้ไว้ว่า ศาลมีอำนาจในการที่จะกำหนดวัตถุแห่งคดีที่ยื่นต่อศาล โดยกำหนดขอบเขตของกฎหมายที่แท้จริงที่จะใช้บังคับกับคำคู่ความ ศาลสามารถที่จะแก้ไขแม้กระทั่งในเรื่องข้อหาของโจทก์ที่ระบุไว้ไม่แน่นอนในคำคู่ความ แต่การใช้อำนาจนี้ต้องไม่เป็นการบิดเบือนคำคู่ความที่

ประเด็นแห่งคดีที่พึงกระทำให้จำเลยที่ 2 ต้องรับผิด ศาลจะพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีโดยไม่อาศัยคำฟ้องไม่ได้ จำเลยที่ 2 จึงไม่ต้องรับผิดต่อโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 ดังนั้น การที่ศาลอุทธรณ์หยิบยกและวินิจฉัยในปัญหาที่ว่าจำเลยที่ 1 กระทำละเมิดในทางการที่จ้างของจำเลยที่ 2 จึงเป็นการที่มิได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการพิจารณาซึ่งเป็นข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้ไม่มีฝ่ายใดฎีกา ศาลฎีกามีอำนาจยกปัญหาข้อนี้ขึ้นวินิจฉัยได้ เมื่อจำเลยที่ 2 ไม่ต้องรับผิดต่อโจทก์ จำเลยที่ 3 ในฐานะผู้รับประกันภัยรถยนต์ของจำเลยที่ 2 จึงไม่ต้องรับผิดต่อโจทก์ด้วย

[36] ป.วิ.พ มาตรา 191 บัญญัติว่า “วิธีฟ้องคดีมโนสาเร่นั้น โจทก์อาจยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาลก็ได้

ในกรณีที่โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้

ถ้าโจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจาดังกล่าวแล้ว ให้ศาลบันทึกรายการแห่งข้อหาเหล่านั้นไว้อ่านให้โจทก์ฟัง แล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ”

[37] ธานิศ เกศวพิทักษ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 13, น.114.

ชัดเจนและแน่นอน[38] ซึ่งกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงจากคำคู่ความนั้น จะมีความสำคัญอย่างมากโดยเฉพาะในกรณีที่คู่ความขาดนัดพิจารณา เพราะศาลต้องอาศัยข้อเท็จจริงจากคำฟ้องคำให้การประกอบการวินิจฉัยคดี

3.3.2.2 <u>การค้นหาข้อเท็จจริงจากการสืบพยาน</u>

การค้นหาข้อเท็จจริงจากการสืบพยานเป็นกระบวนการที่สำคัญในการได้มาซึ่งข้อเท็จจริงของคดี ซึ่งแบบพิธีการในการนำสืบพยานเพื่อค้นหาความจริงในแต่ละระบบกฎหมายหรือในคดีแต่ละประเภท ก็มีความแตกต่างกันออกไป และในชั้นการสืบพยานนี้ส่วนใหญ่เป็นการสืบพยานบุคคล การได้มาซึ่งข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล จึงเกิดจากการซักถามพยานบุคคลเพื่อเป็นการนำข้อเท็จจริงจากพยานบุคคลเข้าสู่กระบวนพิจารณาของศาล[39] สำหรับคดีมโนสาเร่มีกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นสืบพยานที่แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป ดังต่อไปนี้

(ก) <u>อำนาจซักถามพยานในข้อเท็จจริงที่ไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้าง</u>

ในคดีทั่วไปนั้น กระบวนการสืบพยานมีลำดับการซักถามพยานสามขั้นตอน อันได้แก่ การซักถามพยานของฝ่ายที่อ้าง การถามค้าน และการถามติงตามลำดับ[40] กระบวนการทั้งหมดนี้ผู้

---

[38] เช่น คดีฟ้องเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการกำหนดเขตที่ดินที่อยู่ติดกัน(action en bornage) แก้ไขเป็นคดีฟ้องเรียกกรรมสิทธิ์(action en revendication) (คำพิพากษาฎีกา Civ 5 nov.1976,Gaz.*Pal.*1977.1,somm.19) อ้างถึงในวรรณชัย บุญบำรุง ธนกร วรปรัชญากูลและสิริพันธ์ พลรบ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 14*, น.43.

[39] เข็มชัย ชุติวงศ์, <u>คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน</u>, พิมพ์ครั้งที่ 7.(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ,2543), น.393-394.

[40] ป.วิ.พ มาตรา 116 บัญญัติว่า “ในเบื้องต้นให้พยานตอบคำถามเรื่อง นาม อายุ ตำแหน่ง หรืออาชีพภูมิลำเนาและความเกี่ยวพันกับคู่ความ

แล้วศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง กล่าวคือ แจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ โดยวิธีเล่าเรื่องตามลำพังหรือโดยวิธีตอบคำถามของศาล หรือ (2) ให้คู่ความซักถาม และถามค้านพยานไปทีเดียว ดังที่บัญญัติไว้ในมาตราต่อไปนี้”

ที่จะถามพยานได้แก่คู่ความหรือทนายความและศาล แต่ทางปฏิบัติแล้วศาลจะเป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดีเสียมากกว่า ปล่อยให้คู่ความเป็นผู้ซักถามพยานเองโดยมีการซักถาม ถามค้าน และถามติงตามลำดับตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนั้นต้องใช้เวลานาน และต้องใช้เทคนิคหรือทักษะในกระบวนพิจารณาเป็นอย่างมาก หากจะนำมาใช้ในคดีทุนทรัพย์เล็กน้อยอย่างคดีมโนสาเร่ย่อมไม่เหมาะสม จึงได้ปรับปรุงวิธีการสืบพยานค้นหาความจริงให้เรียบง่ายไม่เป็นทางการ ให้ศาลมีบทบาทในทางไต่สวนมากกว่าคู่ความ ทั้งนี้ตามมาตรา 193 จัตวาวรรคสองและวรรคสาม ที่บัญญัติว่า “ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานก่อน เสร็จแล้วจึงให้ตัวความหรือทนายความซักถามเพิ่มเติมได้

ให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม”

หลักจากมาตรา 193 จัตวา วรรคสองและวรรคสามกำหนดให้ศาลเป็นฝ่ายเริ่มซักถามพยานก่อนอันเป็นการมอบหมายหน้าที่สำคัญให้แก่ศาลในการมีบทบาทค้นคว้าหาความจริงเป็นหลัก ภาระหน้าที่ของตัวความหรือทนายความในการซักถามพยานมีความสำคัญในลำดับรอง[41] ซึ่งจัดเป็นกระบวนการที่แตกต่างจากคดีสามัญ นอกจากนี้กระบวนการที่ให้ศาลสามารถซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี(subordinate or collateral facts) แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างมานั้น ก็จัดเป็นกระบวนการหนึ่งที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ค่อนข้างชัดแจ้งให้ศาลสามารถแสดงบทบาทในทางไต่สวนหาข้อเท็จจริงในคดีได้สอดคล้องกับดุลพินิจของศาลใน

และป.วิ.พ มาตรา 117 บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานชอบที่จะตั้งข้อซักถามพยานได้ในทันใดที่พยานได้สาบานตนและแสดงตนตามมาตรา 112 และ 116 แล้ว หรือ ถ้าศาลเป็นผู้ซักถามพยานก่อนก็ให้คู่ความซักถามได้ต่อเมื่อศาลได้ซักถามเสร็จแล้ว

เมื่อคู่ความฝ่ายที่ต้องอ้างพยานได้ซักถามพยานเสร็จแล้ว คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งชอบที่จะถามค้านพยานนั้นได้

เมื่อได้ถามค้านพยานเสร็จแล้ว คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานชอบที่จะถามติงได้

เมื่อได้ถามติงพยานเสร็จแล้ว ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดซักถามพยานอีก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล ถ้าคู่ความฝ่ายใดได้รับอนุญาตให้ถามพยานได้ดังกล่าวนี้ คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งย่อมถามค้านพยานได้อีกในข้อที่เกี่ยวกับคำถามนั้น

ฯลฯ ฯลฯ

[41] ธานิศ เกศวพิทักษ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 13, น.130.

การรับฟังข้อเท็จจริงที่ก็มีอยู่กว้างขวางมากดังเห็นได้จากมาตรา 104 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง[42] แต่ปัญหาในทางปฏิบัตินั้นเกิดจากการขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดแจ้งและแน่นอนในกระบวนการไต่สวนแสวงหาข้อเท็จจริงประกอบกับผู้พิพากษายังยึดติดกับหลักในการสืบพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอยู่[43] ทำให้การริเริ่มการซักถามพยานหรือซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีมีน้อย ซึ่งในส่วนนี้จะแตกต่างกับคดีปกครอง ที่การแสวงหาข้อเท็จจริงของตุลาการศาลปกครองนั้น มีบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ ศ 2543 (ภาค 2 หมวด 2 การแสวงหาข้อเท็จจริง) ให้อำนาจตุลาการเจ้าของสำนวนสามารถใช้วิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละคดีว่ามีความยุ่งยากซับซ้อนเพียงใด นอกจากนี้ ในชั้นองค์คณะก็ใช้วิธีการซักถามพยานในวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรกเพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงของคดีด้วย ดังนั้น บทบาท

---

[42] ป.วิ.พ มาตรา 104 บัญญัติว่า “ให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้นจะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอ ให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่ แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น”

[43]กฎหมายได้วางหลักในการสืบพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงไว้ ดังต่อไปนี้

(1) ในคดีแพ่งพยานหลักฐานที่ศาลจะรับฟังได้จะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวถึงข้อเท็จจริงที่คู่ความจะต้องนำสืบ ส่วนในคดีอาญาจะต้องเป็นพยานหลักฐานซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์

(2) ศาลมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานในกรณีต่อไปนี้

1) พยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ตามกฎหมาย

2) พยานหลักฐานที่ยื่นฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติว่าด้วยการนั้น

3) พยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือยเกินควร

4) พยานหลักฐานที่ประวิงให้ชักช้า

5) พยานหลักฐานที่ไม่เกี่ยวกับประเด็น

(3) ศาลมีอำนาจเต็มที่ในการที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานจะเกี่ยวกับประเด็นหรือไม่

(4) กฎหมายให้อำนาจแก่ศาลในการใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานอันเกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีได้ แม้จะเป็นการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติเรื่องการยื่น และศาลอาจให้สืบเพิ่มเติมอีกก็ได้ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขว่า เรื่องเช่นนั้นจะต้องเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ดู โอสถ โกสิน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 22*, น.91.

ศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงคดีมโนสาเร่ในทางไต่สวนจะมีประสิทธิภาพแค่ไหน ย่อมต้องพึ่งพาความรู้และประสบการณ์ของผู้พิพากษาแต่ละท่านอันเป็นปัจจัยภายในตัวผู้พิพากษา ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาข้อจำกัดในการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดี ส่งผลให้ต้องผลักภาระหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริงไปให้แก่คู่ความเป็นหลักเหมือนเดิม ทำให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคดีมโนสาเร่ที่ต้องการเน้นบทบาทของศาลเป็นหลัก คู่ความมีหน้าที่เพียงช่วยเหลือศาลเท่านั้น

ดังนั้น เมื่อในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่เพียงบัญญัติหลักในการแสวงหาข้อเท็จจริงไว้กว้าง ๆ จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักต่าง ๆ จากคำพิพากษาฎีกา(เนื่องจากคำพิพากษาฎีกาที่ตรงกับเรื่องมีค่อนข้างน้อย ผู้เขียนจึงข้อยกคำพิพากษาฎีกาในส่วนคดีแพ่งสามัญและคดีของศาลอื่นๆ มาเปรียบเทียบด้วย)และหลักของกฎหมายต่างประเทศมาพิจารณาว่า ประเด็นใดที่ศาลสามารถซักถามได้บ้าง ซึ่งมีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้

1. <u>ข้อเท็จจริงที่เป็นบทนำหรือหลังฉากของข้อเท็จจริงในประเด็น</u>

เป็นข้อเท็จจริงที่แสดงความเป็นมา หรือสาเหตุที่นำมาสู่การเกิดขึ้นของประเด็นแห่งคดี ซึ่งการนำสืบถึงที่มาของปัญหาที่พิพาทกันในคดีจะช่วยทำให้ศาลพิเคราะห์ประเด็นแห่งคดีได้ง่ายขึ้น[44] ข้อเท็จจริงประเภทนี้ศาลสามารถไต่สวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงอันเป็นกรณีแวดล้อมได้

2. <u>ข้อเท็จจริงอันเป็นผลซึ่งเกิดจากการกระทำ</u>

ผลซึ่งเกิดจากการกระทำอาจเป็นข้อเท็จจริงที่นำสืบได้ เช่น ความเสียหาย ต่าง ๆ ซึ่งเกิดภายหลังละเมิด อาจนำสืบเพื่อให้ศาลคำนวณค่าเสียหาย ในทางกลับกันหากเป็นคดีมโนสาเร่ศาลก็น่าจะมีบทบาทในทางไต่สวนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงประเภทนี้ได้ เพราะบางกรณีผลซึ่งเกิดภายหลังการกระทำอาจทำให้ข้อเท็จจริงในประเด็นเด่นชัดขึ้นได้[45] เช่น ในเรื่องคดีละเมิดทำให้โจทก์บาดเจ็บ ผลที่ตามมา คือ โจทก์ต้องเสียค่ารักษาพยาบาลและขาดรายได้เพราะไม่อาจประกอบอาชีพได้อย่างปกติ เช่นนี้ศาลสามารถไต่สวนหาข้อเท็จจริงได้เอง หรือในประเด็นเรื่องค่าเสียหายมีเพียงใด ศาลก็สามารถค้นหาข้อเท็จจริงเองได้แม้คู่ความไม่สามารถนำสืบได้ก็ตาม ดังตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องนี้ ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1888/2547 เรื่องค่าเสียหาย โจทก์บรรยายกล่าวไว้ในคำฟ้องและมีคำขอท้ายฟ้อง จำเลยทั้งสามให้การต่อสู้เป็นประเด็นไว้ และตาม ป.พ.พ. มาตรา 438 วรรคหนึ่ง ให้อำนาจศาลเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนว่าจะพึงใช้โดยสถานใด เพียงใดนั้นให้ศาลวินิจฉัย

---

[44] เข็มชัย ชุติวงศ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 39*, น.123.

[45] โอสถ โกสิน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 22*, น.112.

ตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ซึ่งตามกฎหมายดังกล่าวแม้จำเลยทั้งสามไม่ให้การต่อสู้ในเรื่องค่าเสียหาย ศาลก็อาจกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทและวินิจฉัยเรื่องค่าเสียหายได้ การชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทนั้นตามป.วิ.พ.มาตรา 182,183 ไม่ได้กำหนดว่าในคดีแต่ละเรื่องนั้นให้มีการชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทได้เพียงครั้งเดียวจะกำหนดประเด็นข้อพิพาทเพิ่มเติมขึ้นมาในระหว่างการพิจารณาไม่ได้ และตามป.วิ.พ.มาตรา 86 วรรคสาม ให้อำนาจศาล เมื่อศาลเห็นว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่นอันเกี่ยวกับประเด็นในคดีมาสืบเพิ่มเติม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไป ซึ่งอาจรวมทั้งการที่จะเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5495/2541 จำเลยอุทธรณ์ว่า โจทก์ได้รับเงินค่ารักษาพยาบาลจากจำเลยไปแล้ว จึงมีปัญหาที่ศาลอุทธรณ์จะต้องวินิจฉัยว่าโจทก์ได้รับค่ารักษาพยาบาลจากจำเลยไปแล้วเพียงใดหรือไม่เมื่อปรากฏว่าจำเลยให้การต่อสู้ไว้แล้วว่า จำเลยได้จ่ายเงิน ให้โจทก์เป็นค่าเสียหายเบื้องต้นจำนวน 10,000 บาทปรากฏตามเอกสารท้ายคำให้การ และได้จ่ายค่ารักษาพยาบาลให้โจทก์ไปแล้ว 10,000 บาท ตามสัญญาในกรมธรรม์ประกันภัยโดยผู้รับมอบอำนาจโจทก์เป็นผู้ไปรับเอง ตามเอกสารท้ายฟ้องเอกสารท้ายคำให้การดังกล่าวจึงเป็นเอกสารที่เข้าสู่สำนวนโดยชอบแล้ว แม้จะเป็นสำเนาเอกสารและจำเลยมิได้สืบประกอบ ก็ตาม แต่เมื่อศาลอุทธรณ์เห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความ ยุติธรรมก็ย่อมมีอำนาจรับฟังเอกสารดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดีได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4130/2540 สำเนาใบเสร็จรับเงินเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาลของโจทก์ที่ 1ที่โรงพยาบาลออกให้เพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่าโจทก์ที่ 1 ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลตามเอกสารดังกล่าวจริง ดังนี้แม้ฝ่ายโจทก์มิได้ส่งสำเนาเอกสารให้แก่จำเลยทั้งสองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 90 แต่กรณีเห็นได้ว่าเป็นพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในเรื่องค่ารักษาพยาบาล ฉะนั้นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานข้างต้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87

ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายนั้น ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่ารักษาพยาบาล รวมทั้งค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้ เพราะไม่สามารถประกอบการงาน และค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบการงานสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วนทั้งในเวลาปัจจุบันและในเวลาอนาคตด้วยตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 443 วรรคสอง และมาตรา 444 วรรคหนึ่ง แห่งประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้ ผู้ทำละเมิดจึงต้องใช้ค่าขาดรายได้อันเป็นค่าเสียหายที่ขาดประโยชน์ทำมาหาได้อีกส่วนหนึ่ง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8358/2538 ศาลล่างทั้งสองพิพากษาให้จำเลยที่ 2 ร่วมชดใช้ค่าใช้จ่ายในการจัดการศพแก่โจทก์ทั้งสองจำนวน 27,033.33 บาทและให้จำเลยที่ 2 ร่วมชดใช้ค่าขาดไร้อุปการะแก่โจทก์ทั้งสองจำนวน 192,000 บาท ซึ่งเท่ากับให้ร่วมชดใช้ค่าขาดไร้อุปการะแก่โจทก์คนละ 96,000 บาท เมื่อจำเลยที่ 2 ฎีกาขอให้ยกฟ้องทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นฎีกาสำหรับจำเลยที่ 2 กับโจทก์แต่ละคนจึงไม่เกิน 200,000 บาท ต้องห้ามมิให้จำเลยที่ 2ฎีกาในข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 248 วรรคหนึ่ง ที่จำเลยที่ 2 ฎีกาว่า จำเลยที่ 1 ไม่ได้ประมาทเลินเล่อหรือหากมีส่วนประมาทเลินเล่อก็เพียง 1 ใน 4 ส่วน ค่าใช้จ่ายในการจัดการศพไม่เกิน 20,000 บาทค่าขาดไร้อุปการะของโจทก์ทั้งสองรวมกันไม่เกิน 1,200 บาทต่อเดือน เป็นฎีกาในข้อเท็จจริง ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัย โจทก์ทั้งสองได้ระบุอ้างบัญชีค่าใช้จ่ายในการจัดการศพผู้ตายไว้ในบัญชีระบุพยานโดยชอบแล้ว แม้มิได้ส่งสำเนาเอกสารดังกล่าวให้แก่จำเลยที่ 2 ก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า3 วัน อันเป็นการฝ่าฝืนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 90 (เดิม) วรรคแรก แต่โจทก์ทั้งสองก็อ้างส่งเอกสารดังกล่าวต่อศาลในวันสืบพยานนัดแรกซึ่งโจทก์ทั้งสองมีหน้าที่สืบก่อน เอกสารดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดี จำเลยที่ 2 มีโอกาสจะซักค้านพยานโจทก์เกี่ยวกับเอกสารดังกล่าวและมีโอกาสที่จะนำสืบหักล้างเอกสารดังกล่าวได้ การรับฟังพยานเอกสารเช่นว่านี้จึงไม่ทำให้จำเลยที่ 2เสียเปรียบแต่ประการใด ดังนั้น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลจึงมีอำนาจที่จะรับฟังบัญชีค่าใช้จ่ายในการจัดการศพผู้ตายตามเอกสารดังกล่าวได้ตามมาตรา 87(2) แม้ผู้ตายมิได้ขับรถจักรยานยนต์ล้ำเข้าไปในช่องทางเดินรถของรถยนต์โดยสารก็ตาม แต่การที่ผู้ตายขับรถจักรยานยนต์แล่นมาด้วยความเร็วสูงผ่านโค้งก่อนถึงที่เกิดเหตุและไม่ชิดขอบทางด้านซ้าย และเมื่อรถสวนกันก็ไม่ขับชิดด้านซ้ายของทางเดินรถ ซึ่งเป็นการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจึงเกิดชนกับรถยนต์โดยสารที่จำเลยที่ 1 ขับสวนทางมา ถือได้ว่าผู้ตายมีส่วนประมาทเลินเล่อด้วย การกำหนดค่าขาดไร้อุปการะย่อมกำหนดตามฐานะของผู้ตายและฐานะของผู้มีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดู ถ้าหากเคยได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจริงก็นำมาพิจารณาประกอบด้วยส่วนระยะเวลาในอนาคตที่จะคำนวณค่าขาดไร้อุปการะเป็นจำนวนเดียวนั้น ก็ต้องพิจารณาว่าตามความหวังที่มีเหตุผลหากผู้ตายมีชีวิตอยู่จะให้การอุปการะเลี้ยงดูได้เพียงใด และเป็นเวลานานเท่าใด

3.ข้อเท็จจริงที่แสดงถึงระดับมาตรฐาน[46]

คดีที่ฟ้องผู้ประกอบวิชาชีพให้รับผิดเพราะประมาทเลินเล่อ มักจะมีประเด็นว่า จำเลยได้ใช้ความระมัดระวังถึงระดับมาตรฐานที่ผู้ประกอบวิชาชีพนั้น ๆ เขาใช้กันหรือไม่ ซึ่งระดับมาตรฐานวิชาชีพนี้ย่อมจะสูงกว่ามาตรฐานของวิญญูชนทั่วไป ดังนั้น ข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้ประกอบวิชาชีพเดียวกัน คนอื่นๆ เขาทำอย่างไรกันบ้างจัดได้ว่าเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับประเด็นซึ่งโดยหลักคู่ความมีสิทธินำพยานมาสืบได้ และในคดีมโนสาเร่ศาลก็น่าจะมีอำนาจซักถามถึงข้อเท็จจริงในส่วนนี้ได้เหมือนกันตลอดจนมีอำนาจเรียกมาสืบเพื่อให้คดีแจ่มชัดขึ้นได้

4.ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นส่วนประกอบหรือขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในประเด็น[47]

ข้อเท็จจริงบางอย่างอาจนำสืบเพื่อทำให้การฟังข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งได้ความชัดยิ่งขึ้น ย่อมเป็นข้อที่นำสืบได้ เช่น พยานให้การว่าวันเกิดเหตุเป็นวันวิสาขะเมื่อปีกลาย หรือว่าเมื่อเวลาที่วิทยุโทรทัศน์กำลังประกาศข่าวต่างประเทศ เช่นนี้ เพื่อที่จะทำให้ได้ความชัดว่าวันและเวลาที่พยานกล่าวนั้นตรงกับวันที่เท่าใด หรือเวลาอะไร ก็อาจนำพยานเข้าสืบหรือซักถามพยานเพื่อให้เห็นว่า วันแต่งงาน คือวันที่ 1 มกราคม

(ข) อำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

อำนาจในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง บัญญัติไว้ในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 193 จัตวา วรรคหนึ่ง “ในคดีมโนสาเร่ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร” เห็นได้ว่าจากหลักการในบทบัญญัตินี้ ทำให้ศาลในคดีมโนสาเร่มีความคล่องตัวและมีบทบาทในการไต่สวนค้นหาความจริงได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ หากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานที่คู่ความได้แสดงความจำนงประสงค์จะอ้างอิงไว้ตามมาตรา 193 ตรี นั้น ไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความจริงได้ ก็ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร แต่ทั้งนี้ศาลต้องกระทำเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เพื่อทำความจริงให้กระจ่างชัดขึ้นเท่านั้น กล่าวคือ ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย จะกระทำเพื่อเข้าข้างหรือเป็นประโยชน์เฉพาะคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้[48]ดังตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาดังต่อไปนี้

---

[46] เข็มชัย ชุติวงศ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 39*, น.133.

[47] โอสถ โกสิน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 22*, น.109.

[48] ธานิศ เกศวพิทักษ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 13, น.128-129.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5326 - 5327/2547 วิธีพิจารณาคดีแรงงานเป็นระบบไต่สวนซึ่งศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องได้ และ พ.ร.บ.จัดตั้งศาลแรงงานฯ พ.ศ. 2522 มาตรา 45 วรรคหนึ่ง ก็บัญญัติให้อำนาจศาลแรงงานว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันจะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลแรงงานมีอำนาจที่จะเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร การที่ศาลแรงงานฟังว่าโจทก์ที่ 2 มีค่าจ้างอัตราสุดท้ายเดือนละ 24,000 บาท โดยฟังจากคำเบิกความโจทก์ที่ 2 ประกอบเอกสารหนังสือแจ้งผ่านการทดลองงานที่โจทก์อ้างในบัญชีระบุพยาน แต่นำส่งศาลเป็นเวลาภายหลังโจทก์จำเลยสืบพยานเสร็จแล้ว ก็ถือว่าศาลแรงงานมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวได้โดยชอบด้วยกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8492/2544 จำเลยส่งเอกสารหมาย ล.1 ถึง ล.14 ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญแห่งคดีประกอบคำเบิกความพยานบุคคลของจำเลยต่อศาล โดยไม่ยื่นสำเนาต่อศาลและไม่ส่งสำเนาให้โจทก์ก่อนวันสืบพยานและส่งสำเนาเอกสารหมาย ล.11/6 เป็นพยานต่อศาล เมื่อศาลแรงงานกลางเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จำเป็นต้องสืบพยานเอกสารหมาย ล.1ถึง ล.14 อันเป็นพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดี จึงสั่งรับเอกสารดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานของจำเลย และรับฟังสำเนาเอกสารหมาย ล.11/6 ประกอบคำเบิกความของพยานจำเลย ย่อมเป็นการสั่งรับโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานฯมาตรา 45 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติให้อำนาจไว้โดยเฉพาะการสั่งรับและรับฟังพยานหลักฐานของศาลแรงงานกลางดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายแล้ว ที่โจทก์อุทธรณ์ว่าจำเลยตั้งคณะกรรมการสอบสวนโจทก์โดยไม่ตั้งผู้แทนจากสหภาพแรงงานร่วมเป็นกรรมการตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง จึงเป็นการสอบสวนและเลิกจ้างโดยไม่ชอบ โจทก์มิได้กล่าวอ้างเรื่องนี้มาในคำฟ้อง จึงเป็นข้อที่มิได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลแรงงาน ทั้งมิได้เป็นปัญหาเกี่ยวกับ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ตาม ป.วิ.พ.มาตรา 225 วรรคหนึ่ง ประกอบด้วย พ.ร.บ.จัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 31

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5876/2543 การอ้างและการยื่นบัญชีระบุพยานของคู่ความในคดีแรงงานมีบัญญัติไว้โดยเฉพาะตามมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522แล้ว จึงนำบทบัญญัติมาตรา 88 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับไม่ได้ นอกจากนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน

พ.ศ. 2522 มาตรา 45 วรรคหนึ่ง ยังให้อำนาจศาลแรงงานสามารถเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร

แม้โจทก์จะอ้างตนเองและนำ ย. เข้าเบิกความต่อศาลแรงงานโดยมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้ แต่ศาลแรงงานก็อนุญาตให้โจทก์และ ย. เข้าเบิกความเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ได้ความชัดแจ้งในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลแรงงานจึงชอบที่จะรับฟังพยานของโจทก์ดังกล่าวได้

โจทก์ฟ้องอ้างว่าจำเลยเลิกจ้างโดยโจทก์มิได้กระทำผิด จำเลยให้การปฏิเสธฟ้องโดยอ้างว่าโจทก์ลาออกจากงานเอง การที่ศาลแรงงานฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยเลิกจ้างโจทก์ มิใช่โจทก์ลาออกเองตามที่จำเลยให้การต่อสู้ แล้ววินิจฉัยต่อไปว่าเมื่อจำเลยมิได้ให้การว่าโจทก์กระทำผิดข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าจำเลยเลิกจ้างโจทก์โดยโจทก์มิได้กระทำผิดนั้น จึงเป็นการวินิจฉัยที่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84,177 วรรคสอง ประกอบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 31 แล้ว

แม้จำเลยไม่ยื่นสำเนาเอกสารต่อศาลและไม่ส่งสำเนาให้โจทก์ก่อนวันสืบพยาน แต่ถ้าศาลแรงงานเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลแรงงานก็มีอำนาจใช้ ดุลพินิจสั่งรับเอกสารดังกล่าวไว้เป็นพยานของจำเลยได้ โจทก์อุทธรณ์โต้แย้งดุลพินิจของศาลแรงงานในการ สั่งรับเอกสารเป็นอุทธรณ์ในข้อเท็จจริง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1178/2540 ในระหว่างพิจารณาคู่ความแถลงยอมรับมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการของโจทก์ว่าการกระทำของจำเลยทั้งสามไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์กับมีมติให้ ส.ไปชี้แจงข้อเท็จจริงต่อศาลและฝ่ายโจทก์ยอมถอนฟ้องคดีนี้หากศาลมีคำสั่งเรียก ส. มาแถลงเพื่อยืนยันมติคณะกรรมการดำเนินการของโจทก์ดังกล่าวและเนื่องจากมติคณะกรรมการดำเนินการของโจทก์ดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญในคดีจึงมีเหตุสมควรที่ศาลแรงงานจะมีคำสั่งเรียก ส.กับพวกมาศาลเพื่อแถลงถึงมติที่ประชุมดังกล่าวให้ได้ความชัดเจนในประเด็นว่าโจทก์ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยทั้งสามหรือไม่โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 45 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 เมื่อ ส. กับพวกมาศาลแถลงว่าโจทก์ไม่ได้รบความเสียหายอันเนื่องจากการกระทำของจำเลยทั้งสามกรณีก็ไม่จำต้องสืบพยานในประเด็นข้อต่อไป

จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวข้างต้นนั้น มีข้อสังเกตในเบื้องต้นว่า เกือบทั้งหมดเป็นคดีแรงงานและเป็นเรื่องการใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความปฏิบัติฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยการยื่นพยานหลักฐานเสียมาก ทั้งนี้ เพื่อขจัดข้อจำกัดของการรับฟังพยานหลักฐานทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความที่อาจต้องเสียเปรียบในการเสนอพยานหลักฐาน เช่น พยานหลักฐานอาจไม่ได้ยื่น

บัญชีระบุพยานโดยชอบ ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้มิได้จำกัดศาลในการจะนำพยานนั้น ๆ มาสืบเอง หรือการซักถามพยานของศาลไม่ถูกจำกัดในการใช้คำถามนำทำให้ได้ข้อเท็จจริงชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่ในทางปฏิบัติในส่วนคดีมโนสาเร่นั้น ยังถือว่าศาลใช้บทบาททางนี้น้อยมาก[49] และอย่างที่ได้เคยกล่าวไปแล้วว่า การวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลนั้นต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย กล่าวคือ ศาลมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานในกรณีต่อไปนี้ 1.พยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ตามกฎหมาย 2. พยานหลักฐานที่ยื่นฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติว่าด้วยการนั้น 3.พยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือยเกินควร 4. พยานหลักฐานที่ประวิงให้ชักช้า 5.พยานหลักฐานที่ไม่เกี่ยวกับประเด็น[50]ในส่วนคดีมโนสาเร่ซึ่งจัดเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่ง ก็จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานข้างต้นนั้นด้วยเพราะบทบัญญัติในวิธีพิจารณาคดีสาเร่ไม่มีบทบัญญัติโดยเฉพาะไว้เป็นพิเศษ[51] ดังนั้น ปัญหาจึงเกิดขึ้นมา เนื่องจาก วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ต้องอาศัยบทบัญญัติในคดีสามัญมาใช้ด้วย ส่งผลต่อกระบวนการการค้นหาข้อเท็จจริงของคดีโดยศาลไม่อาจเรียกพยานมาสืบได้เอง แม้จะเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเพราะต้องติดขัดในกระบวนการและขั้นตอนของวิธีพิจารณาอาทิ ข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในเอกสารเป็นประโยชน์ในการช่วยทำให้ประเด็นแห่งคดีชัดเจนขึ้น แต่ต้องห้ามรับฟังเพราะเป็นพยานหลักฐานนอกสำนวนหรือพยานหลักฐานชิ้นนั้นเป็นพยานบอกเล่า หรือข้อเท็จจริงที่คู่ความแถลงต่อศาลเพื่อเป็นหนทางให้ตกลงกันในชั้นไกล่เกลี่ยนั้นศาลไม่อาจนำมาใช้เป็นคุณเป็นโทษในทางคดีได้[52]เพราะต้องห้ามตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544[53] ในศาลแรงงานนั้นก็พบว่า มีปัญหาในการ

---

[49] สัมภาษณ์ สมพงษ์ วงค์แก้ว, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 23*.

[50] โอสถ โกสิน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 22*, น.91.

[51] ป.วิ.พ มาตรา 195 บัญญัติว่า “นอกจากที่บัญญัติมาแล้ว ให้นำบททั่วไปแห่งประมวลกฎหมายนี้และบทบัญญัติในคดีสามัญมาใช้บังคับแก่การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีมโนสาเร่ด้วย”

[52] รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10*, น.87.

[53] ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544 ข้อ 26 “เว้นแต่คู่ความจะตกลงเป็นอย่างอื่น คู่ความและบุคคลที่เกี่ยวข้องตกลงที่จะเก็บรักษาความลับของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ย และตกลงที่จะไม่นำข้อเท็จจริงและการดำเนินการไกล่เกลี่ยไปใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินกระบวนการใด ๆ ของศาล ไม่ว่าในสำนวนคดีที่ทำการไกล่เกลี่ยหรือคดีอื่น หรือในกระบวนพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการ

บังคับใช้บทบัญญัติมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติจัดพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 [54]เหมือนกัน คือ ศาลฎีกาปรับใช้วิธีพิจารณาความแพ่งโดยเคร่งครัดโดยมุ่งให้ถูกต้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นหลัก[55]

3.3.3 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการค้นหาข้อเท็จจริงของศาลที่ใช้วิธีพิจารณาแบบไต่สวน

นอกจากวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ที่เน้นบทบาทศาลในการแสวงหาความจริงของเรื่องแล้ว ยังมีศาลอีกบางศาลที่มีวิธีพิจารณาเป็นแบบไต่สวนเหมือนกัน ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะศึกษาถึงหลักเกณฑ์การแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลที่ใช้วิธีพิจารณาแบบไต่สวน โดยจะทำการศึกษาในส่วนของ ศาลปกครองและศาลแรงงาน ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาเปรียบเทียบกับการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีมโนสาเร่ในบทที่ 5 ต่อไป

3.3.3.1 ศาลปกครอง

คดีปกครองส่วนใหญ่เป็นคดีที่มีข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน ซึ่งพยานหลักฐานที่เป็นเอกสารเกือบทั้งหมดอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ อันเป็นการยากที่เอกชนจะหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ยืนยันข้อกล่าวอ้างหรือข้อต่อสู้ของตนได้ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ จึงกำหนดวิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นพิเศษแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีโดยทั่ว ๆ ไป ด้วยเหตุนี้ ในคดีปกครอง ศาลจึงต้องมีหน้าที่มากไปกว่าการรับฟังข้อเท็จจริงตามที่คู่กรณีแต่ละฝ่ายกล่าวอ้างและนำเสนอ โดยจะมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบ

ข้อเท็จจริงตามวรรคหนึ่งให้หมายรวมถึง การติดต่อระหว่างคู่ความ หรือข้อเท็จจริงใด ๆ เกี่ยวกับการดำเนินการไกล่เกลี่ย ข้อเท็จจริงที่เป็นเนื้อหาหรือรายละเอียดแห่งการเจรจาตกลงในกระบวนการไกล่เกลี่ย ข้อเท็จจริงที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ยอมรับหรือปฏิเสธกระบวนการไกล่เกลี่ย ความเห็นหรือข้อเสนอใด ๆ ซึ่งได้เสนอโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งในกระบวนการไกล่เกลี่ย ความเห็นหรือข้อเสนอใด ๆ ซึ่งได้เสนอโดยผู้ประนีประนอม”

[54] พระราชบัญญัติจัดพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 31 บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนพิจารณาในศาลแรงงานเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้โดยอนุโลม”

[55] ณรงค์ ใจหาญและปิติกุล จีระมงคลพานิชย์, “รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องปัญหาและแนวทางการปรับปรุงการดำเนินคดีแรงงาน, ” วารสารนิติศาสตร์,น.328,ฉบับที่ 2,ปีที่ 32,น.331-332(มิถุนายน 2545).

แสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดี และดำเนินกระบวนพิจารณา เช่น การใช้มาตรการต่าง ๆ ในการแสวงหาข้อเท็จจริง การกำหนดระยะเวลาให้คู่กรณีต้องชี้แจงข้อเท็จจริงหรือส่งเอกสารหลักฐาน การซักถามคู่กรณีหรือพยาน เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า“ระบบไต่สวน”[56]

ในส่วนวิธีพิจารณาปกครองของไทยตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543[57] ได้กำหนดขอบเขตและอำนาจของตุลาการเจ้าของสำนวนให้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีไว้ ดังนี้

(ก) <u>การค้นหาข้อเท็จจริงจากเอกสาร</u>[58]

การแสวงหาข้อเท็จจริงจากเอกสาร คือ จากคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การและคำให้การเพิ่มเติม ซึ่งเป็นหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวน โดยเมื่อตุลาการเจ้าของสำนวนได้ตรวจคำฟ้องและเห็นว่าคำฟ้องที่ยื่นเป็นคำฟ้องที่สมบูรณ์ครบถ้วน ตุลาการเจ้าของสำนวนจะมีคำสั่งรับคำฟ้องไว้พิจารณาและมีคำสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทำคำให้การโดยจะกำหนดประเด็นที่ผู้ถูกฟ้องคดีต้องให้การหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือที่จะเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาของศาลด้วยก็ได้ ทั้งนี้โดยต้องส่งสำเนาคำฟ้องและสำเนาพยานหลักฐานที่ผู้ฟ้องคดีรับรองสำเนาถูกต้องไปให้ผู้ถูกฟ้องคดีด้วย แต่ในกรณีที่พยานหลักฐานประกอบคำฟ้องมีปริมาณหรือสภาพที่ทำให้การส่งสำเนาให้แก่ผู้ถูกฟ้องคดีเป็นภาระแก่ศาลอย่างมากก็ส่งเพียงสำเนาคำฟ้องไปพร้อมกับรายการพยานหลักฐานที่ผู้ถูกฟ้องคดีอาจขอดูหรือขอรับได้ที่ศาลโดยไม่ต้องส่งสำเนาพยานหลักฐานไปด้วย[59]

---

[56] อัครวิทย์ สุมาวงค์, <u>คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีปกครอง พร้อมทั้งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2543 ,</u> (กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักงานศาลปกครอง,2544), น.1.

[57] ถ้าข้อความมิได้แสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น

(1) มาตรา หมายถึง มาตราในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542

(2) ข้อ หมายถึง ข้อในระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2543

[58] *เพิ่งอ้าง*, น.19-22.

[59] ข้อ 42 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าคำฟ้องที่ยื่นนั้นเป็นคำฟ้องที่สมบูรณ์ครบถ้วนและมีคำสั่งให้รับคำฟ้องแล้ว หากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าจากข้อเท็จจริงในคำฟ้องนั้นทำให้สามารถวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นได้โดยไม่ต้องดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงอีกแล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนก็ไม่ต้องสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทำคำให้การ แต่มีอำนาจจัดทำบันทึกของตุลาการเจ้าของสำนวนเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไปเลย[60]

ในกรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนมีคำสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทำคำให้การ ผู้ถูกฟ้องคดีจะต้องยื่นคำให้การเป็นหนังสือต่อศาลพร้อมส่งพยานหลักฐานตามที่ตุลาการเจ้าของสำนวนกำหนด โดยจัดทำสำเนาคำให้การและสำเนาพยานหลักฐานดังกล่าวที่รับรองถูกต้องหนึ่งชุดหรือตามจำนวนที่ตุลาการเจ้าของสำนวนกำหนดยื่นมาพร้อมกับคำให้การภายในสามสิบวันตั้งแต่วันที่ได้รับสำเนาคำฟ้องหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ผู้ถูกฟ้องคดีต้องระบุโดยชัดแจ้งในคำให้การว่าตนปฏิเสธหรือยอมรับข้อหาที่ปรากฏในคำฟ้องและคำขอท้ายฟ้องรวมทั้งเหตุแห่งการปฏิเสธหรือยอมรับเช่นนั้น[61] ผู้ถูกฟ้องคดีจะฟ้องแย้งมาในคำให้การก็ได้ แต่คำฟ้องแย้งนั้นต้องเกี่ยวกับคำฟ้องเดิม หากคำฟ้องแย้งเป็นเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวกับคำฟ้องเดิม ตุลาการเจ้าของสำนวนจะสั่งไม่รับคำฟ้องแย้งและคำสั่งนั้นเป็นที่สุด ในกรณีที่คำฟ้องแย้งเกี่ยวกับคำฟ้องเดิมและตุลาการเจ้าของสำนวนสั่งรับคำฟ้องแย้งแล้ว คำฟ้องแย้งนั้นก็ถือเสมือนเป็นคำฟ้องใหม่[62] ซึ่งในกรณีเช่นนั้น ผู้ฟ้องคดีจะทำคำให้การแก้คำฟ้องแย้งนั้น และผู้ถูกฟ้องคดีก็จะทำคำคัดค้านคำให้การแก้ฟ้องแย้งโดยผู้ฟ้องคดีจะทำคำให้การแก้ฟ้องแย้งเพิ่มเติมต่อไป หากตุลาการเจ้าของสำนวนตรวจคำให้การแล้วเห็นว่าคำให้การของผู้ถูกฟ้องคดีไม่ครบถ้วนหรือชัดเจน ตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีแก้ไขหรือจัดทำคำให้การส่งมาใหม่ได้[63] ในกรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนมีคำสั่งรับคำฟ้องและให้ผู้ถูกฟ้องคดีทำคำให้การแล้ว แต่ผู้ถูกฟ้องคดีไม่ได้จัดทำคำให้การพร้อมทั้งพยานหลักฐานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด ก็ถือว่าผู้ถูกฟ้องคดียอมรับข้อเท็จจริงตามข้อหาของผู้ฟ้องคดี และศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไปตามที่เห็นเป็นการยุติธรรม[64] ซึ่งคำ

---

[60] ข้อ 61 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[61] ข้อ 43 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[62] ข้อ 44 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[63] ข้อ 45 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[64] มาตรา 57 วรรคสองพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง และข้อ 46 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

ว่า “พิจารณาพิพากษาต่อไปตามที่เห็นเป็นการยุติธรรม” นั้น มีผู้เห็นว่าศาลอาจจะพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีแพ้คดี หรืออาจจะใช้อำนาจตามมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีศาลปกครอง พ.ศ. 2542 มีคำสั่งเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐชี้แจงข้อเท็จจริง หรือส่งพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หรือเรียกคู่กรณีมาให้ถ้อยคำหรือส่งพยานหลักฐาน หรือไต่สวนมีคำสั่งในเรื่องใดที่ไม่ใช่เป็นไปในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้และเมื่อได้ข้อเท็จจริงใด ๆ แล้วจึงจะพิพากษาคดีต่อไป ดังนั้นการใช้ดุลพินิจเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในมาตรานี้ จึงมิใช่เป็นเพียงการที่กฎหมายบังคับให้ตุลาการต้องพิพากษาหรือมีคำสั่งคดีในทันทีทันใด แต่น่าจะเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจตุลาการใช้อำนาจในฐานะที่เป็นผู้มีหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงสามารถใช้อำนาจตามที่เห็นสมควรเพื่อความเป็นธรรมก่อนที่จะพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีนั้น นอกจากนี้ในการที่ผู้ถูกฟ้องคดีไม่ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ศาลอาจจะรายงานผู้บังคับบัญชา ผู้กำกับดูแลผู้ควบคุม หรือนายกรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการแก้ไขปรับปรุงหรือสั่งการหรือลงโทษทางวินัยต่อไปด้วยก็ได้ ทั้งนี้โดยไม่เป็นการตัดอำนาจที่ศาลจะมีคำสั่งลงโทษฐานละเมินอำนาจศาล ซึ่งความตามบทบัญญัตินี้เป็นที่เห็นได้ชัดเจนว่าแตกต่างจากอำนาจของผู้พิพากษาในระบบกล่าวหาโดยทั่วไป ซึ่งศาลสามารถใช้อำนาจได้เพียงลงโทษฐานละเมินอำนาจศาลในกรณีที่เข้าหลักเกณฑ์เท่านั้น แต่อำนาจรายงานผู้บังคับบัญชา เพื่อแก้ไขปรับปรุงหรือลงโทษทางวินัยนั้นเป็นเรื่องเฉพาะที่มีเฉพาะในคดีปกครองเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการบริหารราชการแผ่นดิน และเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของความเป็นสถาบันตุลาการที่มีหน้าที่รักษามาตรฐานการบริหารราชการแผ่นดินด้วย[65]

กระบวนพิจารณาต่อไปหากผู้ถูกฟ้องคดียื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ศาลต้องส่งสำเนาคำให้การพร้อมทั้งสำเนาพยานหลักฐานไปยังผู้ฟ้องคดีเพื่อให้ผู้ฟ้องคดีคัดค้านหรือยอมรับคำให้การหรือพยานหลักฐานที่ผู้ถูกฟ้องคดียื่นต่อศาล ทั้งนี้ โดยตุลาการเจ้าของสำนวนจะกำหนดประเด็นที่ผู้ฟ้องคดีต้องชี้แจง หรือให้จัดส่งพยานหลักฐานใดๆ ด้วยก็ได้ ซึ่งหากผู้ฟ้องคดีประสงค์จะคัดค้านคำให้การ ผู้ฟ้องคดีก็ต้องทำคำคัดค้านคำให้การยื่นต่อศาลพร้อมสำเนาหนึ่งชุดหรือตามจำนวนที่ศาลกำหนดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำให้การหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด(ซึ่งอาจสั้นหรือยาวกว่าสามสิบวันดังกล่าว) หากผู้ฟ้องคดีไม่ประสงค์ก็จะทำคำคัดค้านคำให้การ แต่ต้องการจะให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีของตนต่อไปผู้

---

[65] คิดงาม คงตระกูล, “ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2546), น.106-107.

ฟ้องคดีก็ต้องแจ้งความประสงค์เช่นนั้นของตนให้ศาลทราบเป็นหนังสือภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว หากผู้ฟ้องคดีไม่ทำคำคัดค้านคำให้การและไม่แจ้งเป็นหนังสือต่อศาลว่าประสงค์จะให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไปภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความได้[66] คำว่า “ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความก็ได้” นั้น มีผู้เห็นว่า ศาลมีดุลพินิจที่จะจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ได้ในกรณีที่ผู้ฟ้องคดีไม่ดำเนินการใด ๆ ตามระเบียบข้อ 47 นี้ เนื่องจากบางคดีมิได้เป็นคดีที่มีผลกระทบต่อเอกชนอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะหรือการบริหารราชการแผ่นดิน ดังนั้น หากศาลสั่งจำหน่ายคดีเพราะเหตุความละเลยไม่ดำเนินการใด ๆ ของผู้ฟ้องคดี อาจเป็นผลเสียหายแก่ประเทศได้มากกว่า หรือในกรณีที่ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้นั้นสมบูรณ์เพียงพอแล้ว การที่ผู้ฟ้องคดีไม่คัดค้านคำให้การไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ต่อคดี ศาลก็สามารถใช้อำนาจตามระเบียบข้อ 61 ยุติการแสวงหาข้อเท็จจริง และจัดทำบันทึกตุลาการเจ้าของสำนวนเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไปได้[67]

ส่วนในกรณีที่ผู้ฟ้องคดีทำคำคัดค้านคำให้การ การคัดค้านนั้นจะทำได้เฉพาะในประเด็นที่ได้ยกขึ้นกล่าวในคำฟ้อง คำให้การ หรือที่ศาลกำหนดเท่านั้น หากผู้ฟ้องคดีทำคำคัดค้านคำให้การโดยมีประเด็นหรือคำขอเพิ่มขึ้นใหม่ต่างจากคำฟ้อง คำให้การหรือที่ศาลกำหนด ศาลจะสั่งไม่ให้รับประเด็นหรือคำขอใหม่นั้นไว้พิจารณา[68]

เป็นที่น่าสังเกตว่า การยื่นคำคู่ความในคดีปกครองนั้น คู่กรณีต้องยื่นพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ ซึ่งต่างจากคดีแพ่งซึ่งคู่ความมักยื่นคำให้การเพียงเพื่อตั้งประเด็นระหว่างคู่ความแล้วค่อยนำสืบในชั้นศาลต่อไป ส่วนในคดีปกครองหน้าที่ในการตั้งประเด็น ถามพยาน แสวงหาพยานหลักฐานและความเป็นจริงเป็นหน้าที่ของศาล ไม่ใช่ของคู่ความหรือทนายความ

ในการให้อำนาจตุลาการในการแสวงหาข้อเท็จจริงจากคำคู่ความนี้ หากจะเปรียบเทียบกับคดีแพ่งพบว่ามีความแตกต่างกันในประการสำคัญประการหนึ่ง คือ ในการยื่นคำให้การครั้งแรก หากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากคำฟ้องและคำให้การในครั้งแรกเพียงพอที่จะวินิจฉัยคดีได้แล้ว ศาลจะใช้อำนาจตุลาการในระบบไต่สวนละเว้นไม่ดำเนินการให้ครบสี่ขั้นตอนตามที่กฎมายกำหนดและพิพากษาคดีเลยได้หรือไม่ ซึ่งปัญหานี้ ข้อ 61

---

[66] ข้อ 47 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[67] คิดงาม คงตระกูล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 65, น.108.

[68] ข้อ 48 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 บัญญัติว่า “เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำฟ้องแล้วหากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าสามารถจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีดังกล่าวได้จากข้อเท็จจริงในคำฟ้องนั้นโดยไม่ต้องดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงอีก หรือเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากคำชี้แจงของคู่กรณีหรือจากการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลในภายหลังไม่ว่าในขณะใดเพียงพอเพียงพอที่จะพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีนั้นได้โดยไม่ต้องดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงจนครบทุกขั้นตอน ให้ตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจจัดทำบันทึกของตุลาการเจ้าของสำนวนเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป” จึงเป็นที่ยุติว่าตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจยุติการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ ถ้าเห็นว่าได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนพอที่จะวินิจฉัยคดีได้แล้ว ซึ่งในคดีแพ่งไม่สามารถจะทำเช่นนี้ได้ แต่ต้องดำเนินการสืบพยานต่อไปตามประเด็นและตามพยานที่คู่ความอ้างจนกว่าจะหมดพยาน ศาลไม่มีอำนาจที่จะยุติการสืบพยานโดยเหตุผลว่าได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนแล้วได้ แต่ในทางกลับกัน เป็นอำนาจของคู่ความที่จะไม่สืบพยานตามที่ตนกล่าวอ้างมาในบัญชีระบุพยาน และเมื่อสืบพยานเสร็จก็เป็นหน้าที่ของศาลที่จะพิพากษาไปตามพยานหลักฐานที่ปรากฏ โดยศาลไม่มีอำนาจที่จะให้คู่ความสืบพยานต่อโดยเหตุผลว่า ข้อเท็จจริงไม่เพียงพอแก่การพิจารณาคดี เนื่องจากผู้พิพากษาในระบบกล่าวหาไม่มีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงดังเช่นตุลาการในระบบไต่สวน[69] ซึ่งเป็นความแตกต่างประการสำคัญระหว่างอำนาจของตุลาการในระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา และหากเปรียบเทียบกับคดีมโนสาเร่ที่เน้นบทบาทศาลในทางไต่สวนเหมือนกันพบว่า ศาลก็ต้องดำเนินการสืบพยานไปตามประเด็นและตามพยานที่คู่ความอ้างจนกว่าจะหมดพยาน ศาลไม่มีอำนาจที่จะยุติการสืบพยานโดยเหตุผลว่าได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนแล้วได้เหมือนกัน เพราะศาลมีหน้าที่เพียงทำให้ข้อเท็จจริงแจ่มชัดขึ้นเท่านั้น ศาลไม่อาจปิดกั้นการนำเสนอพยานหลักฐานโดยที่ไม่ใช่มาตรการทางกฎหมายพยานหลักฐาน(หลักในการสืบพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริง)ได้ เว้นแต่ว่า ในคดีมโนสาเร่บางคดีเมื่อพิจารณาคำฟ้อง และคำให้การแล้ว เห็นว่า คดีมีประเด็นน้อย ผู้พิพากษาอาจใช้วิธีการสอบข้อเท็จจริงจากคู่ความทั้งสองฝ่ายและรับเอกสารที่คู่ความรับกันแล้ว สามารถพิพากษาคดีได้โดยไม่จำต้องซักถามพยานอีก[70]

---

[69] คิดงาม คงตระกูล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65,* น.110.

[70] สัมภาษณ์ สมพงษ์ วงค์แก้ว, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 23*.

(ข) การค้นหาข้อเท็จจริงอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร

ในการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลปกครองนั้น นอกจากศาลจะมีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงจากคำคู่ความดังกล่าวมาแล้ว ตุลาการศาลปกครองยังมีอำนาจที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจทำโดยการไต่สวนพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่น หรือการตรวจสอบสถานที่หรือส่งประเด็นไปให้ศาลปกครองชั้นต้นอื่นแสวงหาข้อเท็จจริงแทน ตลอดจนมีอำนาจเรียกคู่กรณี หน่วยงานทางปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ส่งเอกสารหรือพยานหลักฐานใด ๆ รวมทั้งให้มาให้ถ้อยคำด้วย ทั้งนี้ โดยไม่จำกัดเฉพาะแต่พยานหลักฐานของคู่กรณีเท่านั้น แต่ก็ต้องเปิดโอกาสให้คู่กรณีโต้แย้งคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริงตามหลักการฟังความสองฝ่ายเสมอ[71]

ปกติการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลปกครองเป็นเรื่องที่ตุลาการเจ้าของสำนวนเป็นผู้ดำเนินการ[72] แต่องค์คณะพิจารณาพิพากษาก็มีอำนาจที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงในขั้นตอนนี้ด้วย ในการนี้มาตรา 55 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้การพิจารณาพิพากษาคดีปกครองต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว แต่ต้องเปิดโอกาสให้คู่กรณีชี้แจงและแสดงหลักฐานประกอบคำชี้แจงของตนตามควรแต่กรณี โดยการชี้แจงนั้นต้องทำเป็นหนังสือ เว้นแต่เป็นกรณีที่ศาลอนุญาตให้ชี้แจงด้วยวาจาต่อหน้าศาลได้ และมาตรา 55 วรรคสองบัญญัติให้ศาลปกครองมีอำนาจตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสม โดยมีอำนาจรับฟังพยานบุคคล พยานหลักฐาน พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่น นอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่กรณีได้ตามที่เห็นสมควรด้วย นอกจากนี้ คู่กรณีมีสิทธิขอตรวจดูพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายได้ยื่นไว้ในสำนวน เว้นแต่กรณีที่มีกฎหมายคุ้มครองให้ไม่ต้องเปิดเผยหรือศาลปกครองเห็นว่าจำเป็นต้องไม่เปิดเผยเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่การดำเนินงานของรัฐ แต่กรณีที่ไม่เปิดเผยเช่นนั้นศาลปกครองจะนำมาใช้รับฟังในการพิจารณาพิพากษาคดีไม่ได้ (มาตรา 55 วรรคสอง) ยิ่งกว่านั้นมาตรา 57 วรรคสอง บัญญัติให้เปิดโอกาสให้คู่กรณีได้ทราบถึงข้ออ้างหรือข้อแย้งของแต่ละฝ่ายและให้คู่กรณีแสดงหลักฐานของฝ่ายตนเพื่อยืนยันหรือหักล้างข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายได้ด้วย โดยมาตรา 61 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ตุลาการศาลปกครองคนหนึ่งคนใดซึ่งได้รับมอบหมายจากองค์คณะมีอำนาจ (1) มีคำสั่งเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องชี้แจงข้อเท็จจริงหรือให้ความเห็นเป็นหนังสือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่

---

[71] อัครวิทย์ สุมาวงค์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 56*, น.23.

[72] มาตรา 57 วรรคหนึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง

เกี่ยวข้อง (2) มีคำสั่งเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐส่งวัตถุ เอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือให้ความเห็นในเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือส่งผู้แทนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานทางปกครองนั้นมาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำประกอบการพิจารณา (3) มีคำสั่งเรียกให้คู่กรณีมาให้ถ้อยคำหรือนำพยานหลักฐานมาประกอบการพิจารณา (4) มีคำสั่งเรียกให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งพยานหลักฐานมาประกอบการพิจารณา และ(5) ไต่สวนหรือมีคำสั่งในเรื่องใดที่ไม่ใช่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และในกรณีจำเป็น ตุลาการศาลปกครองหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากตุลาการศาลปกครองมีอำนาจไปตรวจสอบสถานที่ บุคคล หรือสิ่งอื่นใดเพื่อประกอบการพิจารณาได้ด้วย[73]

นอกจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ มีบทบัญญัติในเรื่องการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลปกครองเช่นนั้นแล้ว ที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดยังได้ออกระเบียบในเรื่องนี้สอดคล้องและเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าว โดยข้อ 50 วรรคหนึ่ง กำหนดสอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 55 วรรคสามว่าในการพิพากษาพิจารณาคดี ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสม โดยในการนี้ศาลอาจแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานบุคคลพยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่กรณีที่ปรากฏในคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การหรือคำให้การเพิ่มเติม และในการแสวงหาข้อเท็จจริงเช่นว่านั้น ศาลอาจดำเนินการตามที่กำหนดในระเบียบส่วนที่เกี่ยวกับการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล หรือตามที่ศาลเห็นสมควรและข้อ 50 วรรคสอง กำหนดโดยชัดเจนว่าหากต้องมีการให้ถ้อยคำของคู่กรณี พยานหรือบุคคลใดในการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลเช่นนั้นก็ให้ศาลเป็นผู้ซักถามเอง อนึ่ง โดยที่การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวนนั้น มาตรา 57 วรรคห้า บัญญัติให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดจึงออกระเบียบว่าด้วยองค์คณะฯ กำหนดเรื่องดังกล่าวโดยกำหนดให้อำนาจของตุลาการศาลปกครองคนหนึ่งคนใดซึ่งได้รับมอบหมายจากองค์คณะให้มีอำนาจดำเนินการต่างๆ ตามที่มาตรา 61 บัญญัติไว้นั้นเป็นอำนาจของตุลาการเจ้าของสำนวน ทั้งนี้โดยข้อ 11 ของระเบียบดังกล่าวกำหนดว่าในการดำเนินการเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง

---

[73] มาตรา 61 วรรคสองพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง

ของตุลาการเจ้าของสำนวน ให้ถือว่าตุลาการเจ้าของสำนวนเป็นผู้ได้รับมอบหมายจากองค์คณะให้ใช้อำนาจตามมาตรา 61 ในส่วนที่เกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน นอกจากนี้ข้อ 10 ของระเบียบดังกล่าว ยังกำหนดให้ตุลาการศาลปกครองซึ่งได้รับมอบหมายจากองค์คณะมีอำนาจไต่สวนหรือมีคำสั่งในเรื่องที่ไม่ใช่การวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้ด้วย และข้อ 11 วรรคสองของระเบียบดังกล่าวก็กำหนดต่อไปว่านอกจากกรณีที่กำหนดไว้โดยเฉพาะในข้อ 10 และในวรรคหนึ่งแล้ว ให้ตุลาการเจ้าของสำนวนใช้อำนาจตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 และระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือตามกฎหมายหรือระเบียบอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจของศาล เว้นแต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนพิจารณา การพิพากษาหรือมีคำสั่งที่โดยสภาพต้องกระทำเป็นองค์คณะ หรือเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจของประธานศาลปกครองสูงสุดหรืออธิบดีศาลปกครองชั้นต้น ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลในขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการโดยตุลาการเจ้าของสำนวนแต่เพียงผู้เดียว

ข้อ 51 ถึงข้อ 56 กำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมในการที่ศาลจะใช้อำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงตามมาตรา 61 วรรคหนึ่งดังกล่าว โดยข้อ 51 กำหนดให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งเรียกคู่กรณีหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำได้ตามที่เห็นสมควร ซึ่งในการออกคำสั่งนั้นศาลจะกำหนดข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวนไว้ด้วยก็ได้ ทั้งนี้ศาลต้องแจ้งกำหนดการไต่สวนให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้าเพื่อเปิดโอกาสให้คู่กรณีนั้นคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริงได้แต่ถ้าข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวนเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่มีผลกระทบต่อการพิจารณาพิพากษาคดีหรือคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อเท็จจริงนั้นมาก่อนแล้ว ศาลจะไม่แจ้งกำหนดการไต่สวนให้คู่กรณีนั้นทราบก็ได้ในการให้ถ้อยคำต่อศาลนั้น ก่อนให้ถ้อยคำ คู่กรณีหรือพยานต้องสาบานตนตามลัทธิศาสนาหรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตน หรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้ถ้อยคำตามสัตย์จริงและต้องแจ้งชื่อ นามสกุล ที่อยู่ อายุและอาชีพด้วย[74] ในกรณีที่พยานมีความเกี่ยวพันกับคู่กรณีคนหนึ่งคนใด ก็ต้องแจ้งด้วยว่ามีความเกี่ยวพันกันอย่างไร[75] พยานที่ศาลมีคำสั่งเรียกมาให้ถ้อยคำสามารถเสนอพยานหลักฐานใด ๆ เพื่อประกอบการให้ถ้อยคำของตนได้ ถ้าพยานหลักฐานนั้นอยู่ในประเด็นที่ศาลมีคำสั่งให้มีการไต่สวน[76] พยานที่ให้ถ้อยคำแล้วอาจถูกเรียกมาให้ถ้อยคำอีกในวัน

---

[74] ข้อ 53 วรรคหนึ่ง ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[75] ข้อ 53 วรรคสอง ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[76] ข้อ 51 วรรคสี่ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

เดียวกันหรือวันอื่น ทั้งอาจถูกเรียกมาให้ถ้อยคำพร้อมพยานคนอื่นในเรื่องเดียวกันก็ได้[77] ทั้งนี้ ในขณะที่พยานคนหนึ่งกำลังให้ถ้อยคำต่อศาล คู่กรณีจะอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ แต่ห้ามมิให้พยานคนอื่นอยู่ในสถานที่นั้น เว้นแต่ศาลมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น หรือเป็นกรณีที่พยานนั้นถูกเรียกมาให้ถ้อยคำพร้อมพยานที่กำลังให้ถ้อยคำในเรื่องเดียวกันดังกล่าวนั้น[78] ศาลต้องบันทึกการให้ถ้อยคำของคู่กรณีหรือพยานไว้ และเมื่อคู่กรณีหรือพยานให้ถ้อยคำเสร็จแล้ว ศาลต้องอ่านบันทึกการให้ถ้อยคำดังกล่าวให้คู่กรณีหรือพยานฟังและให้คู่กรณีหรือพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน ในกรณีที่คู่กรณีหรือพยานลงชื่อไม่ได้ (เช่นมือด้วนทั้งสองข้าง)หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อศาลต้องจดแจ้งเหตุที่ไม่มีลายมือชื่อเช่นว่านั้นไว้[79] นอกจากศาลมีอำนาจออกคำสั่งเรียกคู่กรณีและบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำแล้ว ศาลยังมีอำนาจออกคำสั่งเรียกให้คู่กรณี หน่วยงานทางปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องส่งเอกสารหรือพยานหลักฐานใด ๆ ให้แก่ศาลเมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่กรณีมีคำขออีกด้วย[80] ในกรณีของพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น ข้อ 55 กำหนดว่าเมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่กรณีมีคำขอ ศาลอาจมีคำสั่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อศึกษา ตรวจสอบหรือวิเคราะห์ในเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวกับคดี อันมิใช่เป็นการวินิจฉัยข้อกฎหมาย แล้วให้ทำรายงานหรือให้ถ้อยคำต่อศาลได้ โดยศาลต้องส่งสำเนารายงานหรือบันทึกการให้ถ้อยคำของพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องเพื่อทำข้อสังเกตเสนอต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดทั้งนี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้พยานผู้เชี่ยวชาญ มาให้ถ้อยคำต่อศาลประกอบรายงานของตนได้ด้วย และในกรณีที่พยานผู้เชี่ยวชาญต้องมาให้ถ้อยคำต่อศาล ศาลต้องแจ้งกำหนดการให้ถ้อยคำของพยานผู้เชี่ยวชาญให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้าเพื่อเปิดโอกาสให้คู่กรณีคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริงด้วย

การให้ถ้อยคำหรือทำความเห็นของพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นมาตรา 55 วรรคสี่ บัญญัติให้พยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญที่ศาลปกครองเรียกมาให้ถ้อยคำหรือทำความเห็นต่อศาลปกครองมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา นอกจากนี้แล้วข้อ 55 ยังกำหนดว่าในกรณีที่ศาลเห็นสมควรจะรับฟังถ้อยคำของบุคคลใดและเป็นกรณีที่ต้องใช้ล่าม ให้ศาลจัดหาล่ามโดยให้ล่ามได้รับค่าตอบแทนเช่นเดียวกับการมาให้

---

[77] ข้อ 53 วรรคสี่ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[78] ข้อ 53 วรรคสาม ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[79] ข้อ 53 วรรคห้า ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

[80] ข้อ 54 วรรคห้า ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

ถ้อยคำของพยานผู้เชี่ยวชาญด้วยสำหรับการไปตรวจสอบสถานที่ บุคคลหรือสิ่งอื่นใดตามมาตรา 61 วรรคสอง นั้น ข้อ 56 กำหนดรายละเอียดในการไปตรวจสอบสถานที่ บุคคลหรือสิ่งอื่นใดของศาล หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากศาลให้ไปดำเนินการเช่นนั้นเพื่อประกอบการพิจารณาว่าศาลต้องแจ้งวันเวลา และสถานที่ที่จะไปตรวจสอบให้คู่กรณีทราบล่วงหน้า เพื่อเปิดโอกาสให้คู่กรณีคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริง โดยคู่กรณีจะไปร่วมในการตรวจสอบดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ศาลหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากศาลต้องบันทึกการตรวจสอบและการให้ถ้อยคำของบุคคลหรือพยานในการตรวจสอบรวมไว้ในสำนวนคดีด้วยในบางกรณี การแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลปกครองชั้นต้นอาจมีความจำเป็นต้องแสวงหาข้อเท็จจริงนอกเขตของศาลนั้น ข้อ 58 จึงกำหนดว่าเมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาคดี ศาลจะแต่งตั้งให้ศาลปกครองชั้นต้นอื่นช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงในประเด็นใดก็ได้ แล้วให้ศาลปกครองที่ได้รับแต่งตั้งส่งรายงานผลการแสวงหาข้อเท็จจริงบันทึกการให้ถ้อยคำของพยาน และเอกสารหรือพยานหลักฐานไปยังศาลที่แต่งตั้งในการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลนั้น ศาลสามารถสั่งให้มีการบันทึกเสียงบันทึกภาพ หรือบันทึกเสียงและภาพ ตลอดเวลาหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของการดำเนินการนั้นเพื่อเป็นหลักฐานประกอบสำนวนคดีด้วยได้[81]

จะเห็นได้ว่าในการดำเนินคดีปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงจะอยู่ในการกำกับดูแลของตุลาการเจ้าของสำนวน ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริงแห่งคดีโดยความร่วมมือของคู่กรณี เป็นการดำเนินการคนละขั้นตอนกัน ดังนั้น ศาลจึงไม่จำต้องผูกพันกับข้อเท็จจริงที่คู่กรณีกล่าวอ้างในคำฟ้องหรือคำให้การและพยานหลักฐานที่คู่กรณีนำสืบ แต่อาจแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีอำนาจตามสมควรในการที่จะขอให้คู่กรณีให้ความกระจ่างชัดในข้อเท็จจริงของคดีในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถจะดำเนินการเองได้ ควบคุมการสืบพยาน ตัดพยานบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดี จำกัดพยานบุคคลที่มากเกินไปสำหรับการให้การในเรื่องเดียวกัน เนื่องจากจุดประสงค์หลักของการพิจารณา คดีปกครองเป็นการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองมากกว่าที่จะเป็นการพิจารณากันระหว่างคู่กรณี จึงมีลักษณะเป็นแบบไต่สวนและเน้นรูปแบบน้อยกว่าคดีแพ่ง

3.3.3.2 <u>ศาลแรงงาน</u>

---

[81] ข้อ 59 ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

การดำเนินคดีแรงงานมีลักษณะการพิจารณาคดีแตกต่างจากการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ การดำเนินคดีแรงงานตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบไต่สวน(Inquisitorial system) ซึ่งให้อำนาจแก่ศาลในการค้นหาความจริง บทบาทศาลจึงเป็น active role มากกว่าในคดีแพ่งทั่วไปที่มีพื้นฐานของระบบกล่าวหา[82] ซึ่งในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 นี้มีบทบัญญัติที่แสดงเจตนารมณ์ไว้อย่างชัดแจ้งให้ศาลดำเนินการสืบพยานโดยมีบทบาทมากขึ้นในการค้นหาข้อเท็จจริงของคดี ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินคดีอยู่เป็นจำนวนมากและสลับซับซ้อน อันเป็นเหตุให้การพิจารณาคดีล่าช้าไม่ทันต่อความทุกข์ยากเดือดร้อนของลูกจ้างซึ่งเป็นบุคคลยากจน[83] ประกอบกับคดีที่เกี่ยวกับด้านแรงงานมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีทั่วไป เนื่องจากเป็นคดีที่ฟ้องร้องกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งนายจ้างกับลูกจ้างนั้นมีความแตกต่างกันในเศรษฐกิจ ความรู้ อำนาจต่อรองและสถานะทางสังคมเป็นอันมาก ดังนั้น ศาลที่จะทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีจึงควรมีบทบาทหรือมีวิธีพิจารณาแตกต่างจากศาลอื่น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งศาลแรงงานที่กำหนดให้วิธีพิจารณาคดีต้องเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว เสมอภาคและเป็นธรรม

อำนาจศาลแรงงานที่มีบทบาทมากขึ้นในการค้นหาข้อเท็จจริงของคดี เห็นได้จากบทบัญญัติดังต่อไปนี้

(ก) <u>อำนาจเกี่ยวกับการสืบพยาน</u>

เมื่อการไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จ ศาลจะดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไป โดยศาลจะตรวจเทียบคำฟ้องของโจทก์และคำให้การของจำเลย เพื่อให้ทราบถึงประเด็นข้อพิพาทในคดี ซึ่งศาลมีอำนาจที่จะฟังคำแถลงของโจทก์และจำเลยเพื่อให้ประเด็นข้อพิพาทชัดเจนขึ้น และเมื่อได้กำหนดประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีแล้ว ศาลจะสั่งนัดสืบพยาน ซึ่งอำนาจการกำหนดหน้าที่นำสืบหรือการให้คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำสืบพยานก่อนหลังนี้ เป็นอำนาจพิเศษของศาลแรงงานโดยเฉพาะไม่จำเป็นจะต้องสั่งให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลังตามที่บัญญัติไว้ใน

---

[82] พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น, <u>คำอธิบายกฎหมายแรงงานเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์</u> ,พิมพ์ครั้งที่ 4(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม,2548), น.632.

[83] สุโขทัยธรรมาธิราช,<u>เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายแรงงาน หน่วยที่ 7-15</u>, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,2540), น.843.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังปรากฏในคำพิพากษาฎีกาที่ 5345/2542 ซึ่งวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 39 และมาตรา 29 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติเรื่องการจดประเด็นข้อพิพาทและการดำเนินกระบวนพิจารณาจะต้องเป็นไปโดยประหยัด สะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรมไว้เป็นการเฉพาะแล้ว กรณีจึงไม่อาจนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เรื่องการชี้สองสถานและการคัดค้านการกำหนดประเด็นข้อพิพาทมาอนุโลมใช้บังคับแก่การจดประเด็นข้อพิพาทและการดำเนินกระบวนพิจารณาในศาลแรงงาน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 31 ได้

ในคดีแรงงานพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานพ.ศ. 2522 ได้บัญญัติให้ศาลแรงงานมีอำนาจดำเนินกระบวนพิจารณาทั้งปวงรวมทั้งการกำหนดประเด็นข้อพิพาทเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกระบวนพิจารณาและให้มีอำนาจระบุให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหลังได้ด้วย หากศาลแรงงานพิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายตามข้อต่อสู้ของคู่ความครบถ้วนแล้วต้องถือว่าศาลแรงงานได้ดำเนินกระบวนพิจารณาชอบด้วยกฎหมาย คู่ความไม่มีสิทธิคัดค้านว่าศาลแรงงานกำหนดประเด็นข้อพิพาทหรือระบุให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหลังไม่ถูกต้องเช่นที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 วรรคท้ายได้

นอกจากนี้ศาลยังมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานตามที่เห็นว่าจำเป็นมาพิจารณาก่อนชี้ขาดตัดสินคดีได้อันแสดงให้เห็นถึงบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงของศาลแรงงานที่ชัดเจนเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ครบถ้วนสมบูรณ์ซึ่งจะเป็นสิ่งจำเป็นในการตัดสินวินิจฉัยคดีให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ส่วนการสืบพยานในศาลแรงงาน โดยปกติจะต้องมีการยื่นบัญชีระบุพยานและเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์ ซึ่งศาลแรงงานสามารถกำหนดระยะเวลาได้ตามที่เห็นสมควร และการสืบพยานของศาลแรงงานจะยึดถือหลักการสำคัญที่ว่าจะต้องให้ได้ความชัดแจ้งในข้อเท็จจริงแห่งคดี ดังนั้นศาลแรงงานจึงมีอำนาจตามมาตรา 45[84] ซึ่งให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบ

---

[84]พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานฯ มาตรา 45 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลแรงงานมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร

ได้เองตามที่เห็นสมควร โดยอาจจะเป็นพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างแล้วแต่ไม่นำมาสืบหรืออาจเป็นพยานหลักฐานอื่นที่คู่ความมิได้ระบุอ้างไว้ แต่ศาลแรงงานเห็นว่าถ้าเรียกพยานหลักฐานเช่นว่านั้นมาสืบแล้วจะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดแจ้งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาคดีเรื่องนั้นให้เป็นไปด้วยความยุติธรรมยิ่งขึ้น[85] และหากมีการสืบพยานบุคคล กฎหมายได้กำหนดให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ซักถามพยานเอง[86] ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนระบบการถามพยานอันมีลักษณะของการไต่สวน ทั้งนี้ก็เพื่ออำนายความสะดวกให้แก่คู่ความที่อาจไม่มีความสามารถพอจะซักถามพยานได้ด้วยตนเองหรือไม่สามารถจ้างทนายความให้มาช่วยทำหน้าที่แทนและการให้ศาลซักถามพยานเองนี้ในบางกรณีจะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีอย่างชัดแจ้งยิ่งกว่าการปล่อยให้การซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความ[87] นอกจากนี้ การให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเองจะเป็นการช่วยทำให้การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เนื่องจากศาลซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบทั้งที่มาจากฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในคดีแรงงานต้องมีความเข้าใจในประเด็นแห่งคดีอยู่แล้ว[88] เพราะคดีแรงงานมีประเด็นไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากเท่ากับคดีแพ่ง นอกจากนี้ การที่ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง ความกล้าที่จะเบิกความในข้อซึ่งเป็นเท็จก็มีน้อยลง ผิดกับการที่ตัวความหรือทนายความเป็นผู้ถาม และเมื่อศาลเป็นผู้ซักถามเอง พยานไม่อาจรู้ตัวล่วงหน้าได้ว่า ศาลจะถามในข้อใดและในเรื่องใดบ้าง การเตรียมตัวเพื่อปรุงแต่งคำเบิกความเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือที่เรียกว่า “ซ้อมพยาน” นั้น ก็ไม่มีโอกาสทำได้

ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลแรงงานเรียกมาเองให้ศาลแรงงานเป็นผู้ซักถามพยาน ตัวความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแรงงาน

เพื่อให้คดีเสร็จโดยรวดเร็วให้ศาลแรงงานนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปโดยไม่ต้องเลื่อน เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่สำคัญและศาลแรงงานจะเลื่อนครั้งหนึ่งได้ไม่เกินเจ็ดวัน”

[85] จำรัส เขมะจารุ, <u>ศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน</u>, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2533), น.85.

[86] การซักถามพยานในศาลแรงงานจะมีแต่การซักถามพยานเท่านั้น ไม่มีการถามค้านหรือถามติง

[87] จำรัส เขมะจารุ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8*5, น.87

[88] กาญจนา ปัญจกิจไพบูลย์, “ศาลกับการมีส่วนในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2545), น.112.

คำเบิกความจึงได้ “ความจริง” ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่ตลอดจน คำถามลวงที่ทำให้พยานเข้าใจผิดและตอบผิด หรือคำถามที่เป็นการข่มขู่พยานจนพยานเบิกความเลื่อนเปื้อนไปก็ไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น ระบบเช่นว่านี้ จึงเป็นระบบที่ศาลน่าจะได้ “ความจริง” ที่ตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากกว่า “ระบบกล่าวหา” ที่ใช้อยู่ในศาลยุติธรรมทั่วไป[89]สำหรับทนายความหรือคู่ความจะซักถามพยานได้นั้นจะต้องขออนุญาตศาลก่อน[90] ซึ่งเป็นดุลพินิจของศาลที่จะอนุญาตหรือไม่ก็ได้โดยถือเป็นดุลพินิจเด็ดขาด อย่างไรก็ตามหากทนายความหรือคู่ความเห็นว่าพยานควรเบิกความในข้อเท็จจริงใดที่จะทำให้ศาลได้รับทราบข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์ประกอบการพิจารณาเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ทนายความหรือคู่ความนั้นก็ควรแถลงต่อศาลชี้แจงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องได้รับข้อเท็จจริงนั้น ๆ เข้าสู่การพิจารณาของศาล ซึ่งถ้าหากว่าศาลเห็นด้วย ศาลก็จะอนุญาตโดยศาลเป็นผู้ซักถามเองหรืออาจจะให้ทนายความหรือคู่ความฝ่ายนั้นซักถามก็ได้[91]

(ข) อำนาจในการขอความเห็นผู้เชี่ยวชาญ

เนื่องจากคดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ และในบางกรณีอาจมีปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน แม้จะมีผู้พิพากษาสมทบซึ่งมาจากฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีอยู่แล้ว แต่ในบางเรื่องผู้พิพากษาก็อาจจะไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ มาก่อน ซึ่งอาจส่งผลต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลได้ ด้วยเหตุนี้กฎหมาย จึงให้อำนาจศาลในการขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ดังปรากฏในมาตรา 30 ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลแรงงานอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้”

เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า บทบัญญัติมาตรานี้แสดงให้เห็นถึงอำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงของศาลแรงงาน โดยศาลแรงงานมีอำนาจขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อประโยชน์ในการทำคำพิพากษาที่ถูกต้องได้ เพราะคดีแรงงานบางคดีอาจมีปัญหาสลับซับซ้อนทางเทคโนโลยีและแรงงานสัมพันธ์ โดยหากศาลได้มีโอกาสรับทราบความเห็นจาก

---

[89] เกษมสันต์ วิลาวรรณ, “ข้อคิดเกี่ยวกับการนำวิธีพิจารณาคดีแรงงานบางประการไปใช้ในศาลยุติธรรม, ”ดุลพาห,น.52,ปีที่ 28,น.56 (กรกฎาคม- สิงหาคม 2524).

[90] การซักถามเพิ่มเติมของทนายความหรือคู่ความที่ได้รับอนุญาตจากศาลนั้น จะต้องใช้คำถามแบบการซักถามเท่านั้น ห้ามมิให้ใช้คำถามแบบการถามค้านหรือถามติง

[91] เกษมสันต์ วิลาวรรณ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 89,* น.318-319.

ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นมาประกอบการพิจารณาแล้ว คู่ความย่อมมีทางที่จะได้รับความยุติธรรมมากขึ้น[92]

(ค) อำนาจทำการพิจารณาคดีต่อไปโดยฉุกเฉิน

การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลแรงงานจะต้องกระทำด้วยความรวดเร็วเพื่อให้เป็นไปตามหลักการในการจัดตั้งศาลแรงงาน มาตรา 50 จึงกำหนดให้ศาลแรงงานทำคำพิพากษาหรือคำสั่งภายใน 3 วัน นับแต่วันสืบพยานเสร็จ แต่กระนั้นก็ตาม ศาลก็มีอำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้อีกตามมาตรา 50 วรรคสอง[93] ซึ่งเป็นการเปิดช่องทางให้ศาลทำการค้นหาข้อเท็จจริงได้โดยศาลสามารถออกหมายเรียกพยานบุคคลหรือพยานเอกสารมาสืบได้เองเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาคดีต่อไป หากพบว่าขาดข้อเท็จจริงบางอย่างที่สำคัญในบางคดีที่ศาลได้ประชุมปรึกษาเพื่อชี้ขาดตัดสินคดีแล้ว

นอกจากนี้ มาตรา 48 และ 49 ยังได้กำหนดแนวทางในการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ด้วย ซึ่งเป็นการย้ำเน้นให้ศาลต้องแสดงบทบาทในเชิงรุกเกี่ยวกับการค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อให้ได้รายละเอียดมากที่สุดอันจะนำไปใช้ประกอบการพิจารณาให้เป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ส่วนการที่มาตรา 49 กำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าศาลไม่อาจวางเฉยในการพิจารณาได้ ตรงกันข้ามศาลควรจะใช้อำนาจนี้เพื่อประโยชน์ในการบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายแก่ลูกจ้างที่ถูกเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม ขณะเดียวกันก็เป็นทางที่ช่วยยับยั้งมิให้นายจ้างทั่ว ๆ ไป สั่งเลิกจ้างลูกจ้างโดยไม่มีสาเหตุหรือโดยไม่มีเหตุอันสมควร

จากบทบัญญัติมาตราต่าง ๆ ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวทางและอำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงของศาลแรงงาน เพื่อจะได้นำข้อเท็จจริงไปใช้ประกอบดุลพินิจหรือใช้ประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการนำสืบพยานหลักฐานของศาลแรงงานที่มีลักษณะเป็นระบบไต่สวน (inquisitorial System) นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงไปจากระบบการนำสืบพยานหลักฐานแบบดั้งเดิมที่ใช้กันมานานซึ่งรู้จัก

---

[92] สุโขทัยธรรมาธิราช, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 83*, น.891.

[93] พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานฯ มาตรา 50 วรรคสอง บัญญัติว่า “ก่อนที่ศาลแรงงานอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง ถ้าศาลแรงงานเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลแรงงานอาจทำการพิจารณาต่อไปอีกได้”

กันในนามของระบบกล่าวหา(Accusatorial System)ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับคดีมโนสาเร่แล้วพบว่ากระบวนวิธีพิจารณาหลัก ๆ มีความเหมือนกัน และโดยเจตนารมณ์ของกฎหมายก็ต้องการให้ประสิทธิภาพของกระบวนพิจารณามีความเหมือนกันด้วย แต่ในคดีมโนสาเร่กลับไม่ประสบผลสำเร็จกับกระบวนพิจารณาที่เป็นแบบไต่สวนนี้ อาทิ การฟ้องคดีด้วยวาจา การสืบพยานในชั้นศาล ตลอดจนการใช้บทบาทเชิงรุกของศาลที่ไม่ต่างจากคดีแพ่งสามัญมากนัก ปัญหาเหล่านี้ผู้เขียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 5